

De Filosoof

Periodieke uitgave van de Faculteitsvereniging van Utrechtse Filosofie studenten voor het departement Filosofie en Religiewetenschap van de Universiteit Utrecht - Nummer 79



Prof. Daniel Little
Historians in a contingent
world

Advocaten van de duivel
Schrijfwedstrijd

Prof. Peter Adamson
Interview

Kees Hellingman
Russells misverstand

THEMA **Geschiedenis**

Prof. Daniel Little
Historians in a contingent
world

6



Prof. Peter Adamson
Interview

11



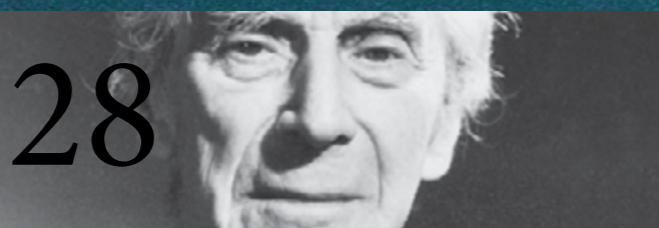
Advocaten van de duivel
Schrijfwedstrijd

17



Kees Hellingman
Russells misverstand

28



Wouter de Jong
De geschiedenis als
hiernamaals

30



- 3 Editorial
- 4 Column
- 34 Afgestudeerd
- 37 Buitenland
- 41 Esthetisch
- 44 Studievereniging
- 46 Actualiteiten
- 48 Filosofiegeschiedenis
in titelpagina's - nr. 12
- 54 Agenda
- 55 Volgende Editie

Colofon

De Filosoof is een periodieke uitgave van de Faculteitsvereniging van Utrechtse Filosofiestudenten voor het departement Filosofie en Religiewetenschap van de Universiteit Utrecht

HOOFDREDACTIE

Naomi Mak

EINDREDACTIE

Naomi Mak
Angie Urlings
Herman van Delft

REDACTIE

Naomi Mak
Karsten Setz
Herman van Delft
Daan Horstman
Robert Peeters
Angie Urlings

VORMGEVING

Daan Horstman

OPLAGE

500

ADRES

Janskerkhof 13A,
3512 BL Utrecht

E-MAIL

redactie.filosoof@gmail.com

WEBSITE

<http://fufexpluribusunum.nl/links/de-filosoof/>

FACEBOOK

<https://www.facebook.com/defilosoof.uu/>

KOPIJ

redactie.filosoof@gmail.com
deadline nr. 80: 1 september

De redactie behoudt zich het recht voorom artikelen te wijzigen of in te korten.

COPYRIGHT

De redactie streeft er naar copyright te respecteren, mocht er toch inbreuk plaatsvinden verzoeken wij dat u contact met ons op neemt.

Editorial

Geachte lezer,

Wij de redactie, Herman, Angie, Karsten, Daan en ik, nodigen u graag uit om verder te bladeren in deze spiksplinternieuwe editie van *De Filosoof*. Naast de rubrieken en de artikelen hebben we deze keer iets extra's: **De Advocaat van de Duivel Schrijfwedstrijd**. We waren heel blij met de inzendingen en zoals beloofd kunt u in deze editie de 3 beste stukken lezen.

Voor mij, en ik denk ook voor de andere redactieleden, was dit een echt leermomentje: "*Be careful what you wish for*". Met het thema 'Advocaat van de Duivel' wilden we de Utrechtse filosofen graag aansporen om creatief te zijn en een ander, misschien minder veilig, standpunt in te nemen dan ze gewend zijn, om te luisteren naar het stemmetje van dat rode mannetje op hun schouder dat zegt "maar wat als...". We vroegen om controverser en dat is wat we kregen. Toen wij de inzending binnen kregen zat er een tekst tussen met een nogal gewaagd onderwerp en ik moet bekennen dat ik geneigd was deze tekst daarom niet te gebruiken. Desondanks hebben we dat wel gedaan, het was namelijk een goed betoog. Als filosofiestudent wordt je getraind om na te denken, over alles, en dingen van hoeken te bekijken waar anderen misschien niet meteen op komen, en dat betreft ook dingen die wij niet prettig vinden. Mits het beschaafd en gegrond is, en dat is deze tekst, moet er ruimte zijn om ding te bespreken die ons misschien een beetje nerveus maken.

Naast de schrijfwedstrijd, hebben wij ook een verscheidenheid aan andere content te bieden: Een prachtig gedicht van de FUF, een leuk stukje over studeren in Leuven en een zeer vermakelijke column over het begrip snelheid in film in onze nieuwe rubriek 'Esthetisch' (een rubriek voor esthetische ervaringen, van recensies tot een ode aan je lievelingsschilderij). Daarnaast hebben we deze keer een uitzonderlijk interessant interview met Peter Adamson en zijn poging om de complete geschiedenis van de filosofie te behandelen in zijn Podcast: *History of Philosophy without any gaps*; Een aanrader en een mooi bruggetje naar het onderwerp van onze volgende editie, waarin wij graag non-Westerse filosofie willen gaan behandelen. Een naam uitkiezen voor dat thema was een uitdaging. Waarom? Daar komt u achter als u het interview met Adamson leest!

Veel leesplezier!

De standpunten die in dit blad verdedigd worden zijn niet die van de redactie van *De Filosoof* of van de UU. *De Filosoof* biedt, mits het een fatsoenlijk en gegrond punt is, slechts een platform voor de filosofiestudenten aan de UU om te uiten en in gesprek te gaan over wat hen bezig houdt.

AUTEUR **NAOMI MAK**

De Filosoof 3



Gettier in the Rye

Ik ben een enorme fan van afkortingen en acroniemen. Dit klinkt misschien eerder als het begin van een John Green roman dan dat van een interessante column, maar ik vraag u mij het voordeel van de twijfel te geven. Een paar van mijn favorieten zijn TASER, naar Thomas Swift And his Electronic Rifle. SCUBA voor 'Self-Contained Underwater Breathing Apparatus'. En NASA is ook een creatief genie in het bedenken van interessant klinkende namen voor missies waarvan ze elke letter vervolgens invullen met bijpassende woorden. Denk aan ARTEMIS (Acceleration, Reconnection, Turbulence and Electrodynamics of the Moon's Interaction with the Sun) of TWINS (Two Wide-angle Imaging Neutral-atom Spectrometers). Ik was dan ook verheugd toen er tijdens de colleges over epistemologie een bijzonder pretentieuze afkorting werd aangedragen van een concept; JTB=K.

Voor de mensen die onbekend zijn met JTB, of voor zij die het even vergeten zijn, staat deze afkorting voor 'Justified True Belief'. Voor een lange tijd werden deze drie woorden als noodzakelijke voorwaarden gezien om iets als kennis te kunnen bestempelen. Iemand moet overtuigd zijn van een bepaalde propositie, moet daar een reden voor hebben of rechtvaardiging en hetgeen iemand gelooft, moet ook werkelijk waar zijn. Neem bijvoorbeeld het feit dat ik weet dat mijn naam, Joshua Vissers, goed gespeld zal worden onderaan deze column. Ik ben ervan overtuigd dat dit zal gebeuren. Mijn rechtvaardiging is dat Daan Horstman mij ervan verzekerd heeft dat deze uitgave mijn naam correct zal vermelden. En het is ook echt waar, dat wil zeggen, het correspondeert met de werkelijkheid: Kijkt u zelf maar.

Maar wat gebeurde er toen met deze voorwaarden voor kennis? Ze werden eens flink aan de tand gevoeld door een man genaamd Edmund Gettier. In de geest van Goethe "In

der Beschränkung zeigt sich erst der Meister", schopte Gettier met een 3 pagina's tellend paper het epistemologische paradigma onderuit. Zo weinig was er blijkbaar nodig om het bouwwerk te doen instorten. Dat ondanks de ijzersterke fundering, de filosofische architecten een cruciale set mogelijkheden over het hoofd hadden gezien. Het zogenaamde Gettier probleem was geboren. Een scenario waarin aan alle drie de voorwaarden wordt voldaan. De condities zijn goed en toch is er intuïtief gezien geen sprake van ware kennis. Toeval begint een rol te spelen. Het zijn instanties waarin een ware overtuiging wordt afgeleid uit een Justified False Belief. Het beroemde tegenvoorbeeld dat Gettier geeft voor het JTB=K-concept is dat van een stilstaande klok. Stelt U voor dat u tijdens het lezen van deze slaapwekkende paragraaf op de klok kijkt om te zien hoe u, uw tijd aan het verdoen bent. De wijzers vertellen u dat het 13:15 is, en dat is het in werkelijkheid ook. De klok staat echter al dagen stil maar is bij puur toeval op deze tijd uitgekomen. U concludeert dat het 13:15 is, deze kennis is waar, maar intuïtief wordt dit door veel mensen toch niet beschouwd als echte kennis.

Na dit saaie, zij het nodige intermezzo, kunnen we verder met de literaire context. Want waar komt in hemelsnaam die pretentieuze titel vandaan? Nou beste lezer, ondanks de droge paragraaf van zojuist leest u nog steeds door. Ik moedig u dan ook aan nog even door te zetten.

Sallingers hoofdpersonage in *Catcher in the Rye* (vandaar de titel van dit stuk, voor zij die opletten) is een vergezochte personificatie van een Gettier probleem. Soms moet je offers maken voor een pakkende titel. Holden Caulfield, het geesteskind van Sallinger, is een jongen die voor kerst een paar dagen rondzwerft in New York. Hier probeert hij met mensen in contact te komen, zichzelf te leren kennen en de puberteit te trotseren. Maar zijn

onschuldige kinderlijkheid zit hem in de weg. Dat, en het feit dat niemand naar hem luistert. Hij is een eigenaardige kerel. Met zijn ene been al in het volwassen bestaan, een grijze pluk haar en een drang naar alcohol en tabak. Met zijn andere been nog op geen enkele manier klaar voor de nakende veranderingen in het leven. Zijn lievelingsplek is het *Natural History Museum* "The best thing, though, in that museum was that everything always stayed right where it was." Het uitnodigen van een prostituee om haar vervolgens te betalen om gewoon even 'goddamn' te luisteren is een ander sprekend voorbeeld. Dat geeft waarschijnlijk de beste inkijk in de psyche en situatie waar deze jonge adolescent mee worstelt. Het beeld van zijn eenzaamheid en een wanhopig verlangen naar een luisterend oor.

Holden vertelt aan het eind van het boek waar hij nu werkelijk gelukkig van zou worden. Het is geïnspireerd door een gedicht dat hij zich verkeerd herinnert over een 'vanger in het graan' (*Catcher in the Rye*). Hij zou dan aan de rand van

het veld staan en als de spelende kinderen te ver zouden rennen zou hij ze tegenhouden en terug het veld in sturen.

De manier waarop Holden zich voorstelt de spelende kinderen op te vangen wanneer ze van het graanveld dreigen af te vallen, zo zie ik Edmund Gettier de scenario's eruit pikken; scenario's die *niet* voldoen aan JTB=K. De in werkelijkheid schaarse, specifieke gevallen. Gevallen die net als Holden Caulfield buitengewoon zijn, en daarom eenzaam. Op zoek naar connectie met een kennis bouwwerk dat wel rekening met ze houdt. Scenario's die net als Holden alleen zijn in hun queeste naar ware kennis. Gaat dit bij Holden om volwassenheid, dan gaat het bij de tegenvoorbeelden om een status te bereiken waarin de wereld je accepteert als kennis. Holden streeft naar erkenning als volwaardig man, ontdaan van zijn kinderlijke trekjes. Het Gettier probleem streeft naar volwaardige erkenning, en een systeem waarin het niet meer afwijkt door toeval.



Historians in a contingent world

We are excited to present this article by professor of philosophy and chancellor at the University of Michigan-Dearborn **Daniel Little**, in which he explores the consequences of a contingent world on historical explanation. Does the underlying contingency of our historical outcomes mean that historical explanation is impossible?

The approach to social and historical research that I favor is one that pays attention to the heterogeneity and contingency of social processes (Little 2010). It advises that social and historical researchers should disaggregate the large patterns they start with and try to identify the multiple underlying mechanisms, causes, motivations, movements, and contingencies that came together to create higher-level outcomes. Social research needs to focus on the micro- or meso-level processes that combined to create the macro world that interests us. The theory of assemblages fits this intellectual standpoint very well, since it emphasizes contingency and heterogeneity all the way down (DeLanda 2006). The complexity and interconnectedness of factors and causes that are associated with this approach to the social world are striking.

On this approach, our ability to predict the course of large-scale history – the rise and fall

of empires, the occurrence of revolution, the crises of capitalism, or the ultimate failure of twentieth-century Communism – is very limited. There are several important reasons for this.

One reason for the failure of large-scale predictions about social systems is the complexity of causal influences and interactions within the domain of social causation. We may

“Instead, the large historical outcomes that interest us are the result of a large number of underlying processes, motivations, social movements, and contingencies that defy simple summary.”

be confident that X causes Z when it occurs in isolated circumstances. But it may be that when U, V, and W are present, the effect of X is unpredictable, because of the complex interactions and causal dynamics of these other influences. This is one of the central findings of complexity studies – the unpredictability of the interactions of multiple causal powers whose effects are non-linear.

Another difficulty – or perhaps a different aspect of the same difficulty – is the typical fact of path dependency of social processes. Outcomes are importantly influenced by the particulars of the initial conditions, so simply having a good idea of the forces and influences the system will experience over time does not tell us where it will wind up.

Third, social processes are sensitive to occurrences that are singular and idiosyncratic and not themselves governed by systemic properties. If the

winter of 1812 had not been exceptionally cold, perhaps Napoleon’s march on Moscow might have succeeded, and the future political course of Europe might have been substantially different. But variations in the weather are not themselves systemically explicable – or at least not within the parameters of the social sciences.

Fourth, social events and outcomes are influenced by the actions of purposive actors. So it is possible for a social group to undertake actions that avert the outcomes that are otherwise predicted. Take climate change and rising ocean levels as an example. We may be able to predict a substantial rise in ocean levels in the next fifty years, rendering existing coastal cities largely uninhabitable. But what should we predict as a consequence of this fact? Societies may pursue different strategies for evading the bad consequences of these climate changes – retreat, massive water control projects, efforts at atmospheric engineering to reverse warming. And the social consequences of each of these strategies are widely different. So the acknowledged fact of global warming and rising ocean levels does not allow clear predictions about social development.

For these and other reasons, it is difficult to have any substantial confidence in predictions of the large course of change

“Does this mean that historical explanation is impossible? It does not. Prediction, determinism, and explanation are not the same things.”

that a society, cluster of institutions, or population will experience. Instead, change more often emerges from the independent strategies and actions of numerous actors, only loosely coordinated with others, and proceeding from their own interests and framing assumptions. The large outcome – the emergence of Chicago as the major metropolis of the Midwest, the forging of the EU and the monetary union, the coalescence of nationalist movements in France and Germany – are the resultant of multiple actors and causes. Big outcomes are contingent outcomes of multiple streams of action, mobilization, business decisions, political parties, etc.

Instead, the large historical outcomes that interest us are the result of a large number of underlying processes, motivations, social movements, and contingencies that defy simple summary. To understand the Mediterranean world over the sweep of time,

we need the detailed and granular research of a Fernand Braudel (1995 [1949]) rather than the simplified ideas of Johann Heinrich von Thünen (1826) in the abstract economic geography of central place theory.

According to this view, social change and historical events are highly contingent processes, in a specific sense: they are the result of multiple causal influences that “could have been otherwise” and that have conjoined at a particular point in time in bringing about an event of interest. Does this mean that historical explanation is impossible? It does not. Prediction, determinism, and explanation are not the same things. When we explain an event, we show how and why it was not random or accidental; we identify a set of circumstances that made it necessary or likely in the given circumstances. Contingency and explanation may seem to be in tension with each other: a wholly contingent world is perhaps one in which explanation of particular occurrences is impossible.

The appearance of contradiction lessens when we realize that ‘contingent’ is not the same as ‘random’ or ‘uncaused’. When a uranium atom decays at a particular moment, this is a truly random event. There is no underlying cause that brought about the decay of the nucleus at this particular moment. When a

race riot occurs in in Detroit on July 23, 1967, this was a contingent occurrence – as it did not have to happen; but it was not random, spontaneous, or uncaused. Rather, there were multiple causal factors and processes, along with a number of accidental and spontaneous events, leading to a pathway of social actions that resulted in largescale confrontation, arson, violence. Here is how the Kerner Commission described the occurrence of major race riots in the United States (United States 1988 [1968]):

Disorder did not erupt as a result of a single “triggering” or “precipitating” incident. Instead, it was generated out of an increasingly disturbed social atmosphere, in which typically a series of tension-heightening incidents over a period of weeks or months became linked in the minds of many in the Negro community with a reservoir of underlying grievances. At some point in the mounting tension, a further incident – in itself often routine or trivial – became the breaking point and the tension spilled over into violence.

We can understand this account as depending on a distinction between proximate and distal causes. Distal causes (a pattern

“So it is not the case that a contingent world is one in which nothing can be explained. A chaotic and random world has that property; but contingency is not chaos.”

of police brutality, say) set the stage for racial tension, which makes an outbreak of violence more likely; and a precipitating (proximate) event triggers the outburst. The point in this paragraph is that the triggering cause is not the sole cause, or even the most important cause. But all these factors are causally relevant to the outcome. We say that the riot was contingent because there are many ways in which the tensions created by the background conditions could have been defused – a progressive mayor could have enacted a police reform along with a jobs program, a charismatic leader like Dr. King could have emerged in Detroit who helped to channel tension into electoral politics rather than an outbreak of violence, the Federal government could have been more successful in its civil rights reforms and its War on Poverty. Or the raid on the blind pig could have happened in a driving rainstorm, with the result that no crowd gathered. So the outcome was not preordained. It was contingent, but it was

caused.

So it is not the case that a contingent world is one in which nothing can be explained. A chaotic and random world has that property; but contingency is not chaos. Rather, for many historical and social events we can identify a set of background or standing conditions that elevated the probability of the event, we can sometimes identify independent causal processes underway at the same time that interact to further elevate the probability of the event; and we can identify one or more unrelated and random events that served as a trigger to the occurrence of the event of interest.

This is one reason why the strategy of seeking out causal mechanisms in the social world is an appealing approach to social explanation. Appeal to causal mechanisms allows us to make sense of both important features of the social world: that processes and events are contingent, and that many processes and events are amenable to causal explanation (Little 2011, 2018).

This insight is closely related to the distinction that Bhaskar and critical realists draw between closed and open systems (Bhaskar 1975, 1989). In an open system we cannot predict future states of the system because we cannot achieve causal closure; there is always the possibility

of another kind of causal influence or mechanism that can offset the workings of the known mechanisms.

The spark that led to the outbreak of World War I is an event that was itself highly contingent and yet explicable (the bungled but eventually successful effort to assassinate Archduke Ferdinand); leading to an important historical event (the outbreak of World War I) which was also both contingent and explicable.

There is one additional historiographical implication of this approach – to cast doubt on the idea of ‘turning points’ in history. We sometimes think that the histories of nations or peoples take turning points. A series of events occurs that could have gone either way, things went badly rather than well, and the future development of this people is forever changed. It is on a different branch line, going to a different destination altogether. And if these events had not occurred, the future would have been different in truly meaningful ways. Because Germany was defeated in 1945 Europe was set on a different course, peaceful and democratic. Because Mao’s army survived the Great March, the Revolution prevailed and China turned direction. So, we tend to think of history as having turning points. But how valid is this idea?

“Appeal to causal mechanisms allows us to make sense of both important features of the social world: that processes and events are contingent, and that many processes and events are amenable to causal explanation.”

Consider Spain’s twentieth-century history. The most important and searing event in the history of Spain in the past century is the Spanish Civil

War. A democratically elected Republican government was challenged and attacked by a renegade general, a fascist movement incorporating much of the military took up arms, the country was torn apart, and Franco prevailed. Moreover, his ascent began a period of vicious repression, with massive killings of the erstwhile enemies of the fascists (Brennan 1950). It is evident that the memories and monuments of the Civil War are alive in Spain; the nation was profoundly affected by the years of war, repression, and dictatorship. So we might say that Spain illustrates the idea of turning points in history.



Daniel Little is professor of philosophy and chancellor at the University of Michigan-Dearborn. He also serves as professor of sociology at UM-Ann Arbor, and as faculty associate at the Institute for Social Research and the Center for Chinese Studies at the University of Michigan. Daniel has written and lectured extensively on the foundations of the social sciences, social explanation, Marx, late imperial China, the philosophy of history, and the ethics of economic development. On top of that he blogs on the philosophy of society at [UnderstandingSociety](#). He stresses that philosophers need to interact seriously and extensively with working social researchers and theorists if they are to be able to help achieve a better understanding of the social world; we cannot draw a sharp separation between social structure and social agency.

The memories, antagonisms, and monuments of the Civil War are still powerful in Spanish consciousness.

But we might look at Spain differently as well. It is now a European democracy. The currents of nationalism and fascism seem to have been extirpated – fascism is more visible in Greece and even Great Britain than in Spain – in language, in extremist parties, in violence against immigrants. And, of course, the period of Franco's dictatorship is now a distant memory. So might we better say that the Civil War

and the dictatorship were short disturbances in Spain's long-term development as a modern democratic and tolerant state? Might we speculate that the current realities of Spain were on the agenda with or without the Civil War? It seems that Franco and his fascists left no permanent imprint on Spain. Is it perhaps better to think of the Civil War as a terrible national trauma that the Spanish people have nonetheless assimilated?

This way of thinking about Spain's past eighty years casts doubt on the idea of a turning point—at least

in this case. Nothing in history is determined, and that extends to national political trajectories. Even China's future development is uncertain, the power and importance of the revolution notwithstanding. And it is possible that China in 2060 will look very different from the Party dictatorship that is the current legacy of 1949. If this is the case the Revolution itself was not a 'turning point' for China, but rather just one more contingent event in its very long history.

Interview met Peter Adamsom

In an issue on *history*, who better to interview than someone trying to cover the history of philosophy in its entirety? **Peter Adamsom** does exactly that with the podcast *The History of Philosophy: without any gaps*. An ambitious project trying not to miss anything in covering the history of philosophy. So far it includes ancient, medieval, Indian, and philosophy in the Islamic world. With two new series on Byzantine and Africana philosophy.

What got you into philosophy?

That goes back a ways. I went to Williams College, which is a liberal arts school in Massachusetts, not too far from where I grew up in Boston. Because it is a liberal arts school, not only are you encouraged to take courses in more than one subject, you actually *have to*. I was actually intending to be a literature major. But, just out of curiosity I took a philosophy class, read Plato, and I thought this is what I really want to do. As it happens Williams has a pretty historical approach to philosophy, which is not that common in the States. So originally, I really was trained that studying philosophy was more or less the same as studying the history of philosophy. Once I decided to do a PhD, I decided I should try to do an area of the history of philosophy that seemed not so well studied. So, I did not do it on Plato or Aristotle, I decided to do medieval philosophy. And then the same thinking got me into doing Arabic philosophy, and that is mostly what I do still.

You bring up the ahistorical approach of philosophy, predominant in analytic philosophy. But, is it even

possible to do philosophy in an ahistorical way?

I definitely think so. This might be surprising to hear from me, because I'm an historian of philosophy and my podcast is completely historical. But, my view on this is that, in every period of philosophy, you have whatever philosophy is that is going on right then. In the 13th century scholasticism was not history of philosophy, it was current philosophy. Of course, they were very conscious of older philosophers like Aristotle, and maybe more conscience than analytic philosophers often are today. To me, history of philosophy is surveying the history of things that were then current. So, I am the last person who would deny the importance and validity of what is now current, and not just analytic, but philosophy in any branch of the discipline. I think philosophy should flourish and blossom and be supported and be studied in all of its varieties. It is actually fine with me if analytic philosophers are not interested in the history of philosophy. But I do think that students should be exposed to it, because I think it is an important part of being a well-rounded, well-educated philosophy student.

Apart from the intrinsic value of studying the history of philosophy, one role for the history of philosophy might be providing current philosophy with alternate ways of thinking about issues, as well as a better understanding of how we got where we are. What are your views on this?

I think that is true, and the reverse is also true: current philosophy can give you tools that make you a better historian of philosophy. But, just as I do not think the whole point of current philosophy is to help historians of philosophy, I also do not think the whole point of history of philosophy is to help modern day continental or analytic philosophers. I think the study the history of philosophy is a legitimate field of research, just as the study of the history of whatever. The only thing that is really distinctive of 'now philosophy', as opposed to every other period of philosophy, is that it is happening *now*, but that is not a philosophically important fact. So, I do not think of the historian's job as offering insights to analytic philosophers, that they might not have had. Actually, there is lots and lots of history of philosophy that I find really

References

- Bhaskar, Roy. 1975. *A Realist Theory of Science*. Leeds: Leeds Books.
- . 1989. *The Possibility of Naturalism: A Philosophical Critique of the Human Sciences*. 2nd ed. London: Harvester Wheatsheaf.
- Braudel, Fernand. 1995 [1949]. *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*. Berkeley, Calif.: University of California Press.
- Brenan, Gerald. 1950. *The Spanish Labyrinth, an Account of the Social and Political Background of the Civil War*. 2d ed. Cambridge University Press.
- DeLanda, Manuel. 2006. *A New Philosophy of Society: Assemblage Theory and Social Complexity*. London; New York: Continuum International Publishing Group.
- Little, Daniel. 2010. *New Contributions to the Philosophy of History*. Methodos. Dordrecht: Springer Science.
- . 2011. "Causal Mechanisms in the Social Realm." In *Causality in the Sciences, Edited by Phyllis McKay Illari, Federica Russo, and Jon Williamson*. Oxford: Oxford University Press.
- . 2018. "Disaggregating Historical Explanation: The Move to Social Mechanisms." In *Routledge Handbook of Mechanisms and Mechanical Philosophy*; edited by Stuart Glennan and Phyllis Illari. New York: Routledge.
- Thünen, Johann Heinrich von. 1826. *Der Isolierte Staat*. Berlin.
- United States, National Advisory Commission on Civil Disorders. 1988 [1968]. *The Kerner Report: The 1968 Report of the National Advisory Commission on Civil Disorders*. New York: Pantheon Books.

interesting that I do not think analytic philosophers would care about at all. Something like, medieval debates about the trinity. And the way that they use controversies about Aristotle's theory of universals to illuminate their understanding of the trinity. I find that really interesting, it is a fascination appropriation of Aristotelean philosophy. But it would be a tough sell to a modern-day metaphysician. Maybe you could do it, but I think that raising the expectation that every time we do research history of philosophy it yields a new insight that strikes an analytic philosopher as being genuinely new would be a great result, but I do not think that that is the point.

One interesting example of this is the history of epistemology and Gettier. For the last fifty years, discussions in epistemology have been anchored for a large part on Gettier problems. Central to this is the idea that the so called 'tradition' of justified true belief has been accepted by most philosophers since Plato. But recent scholarship called this into question, saying that no such tradition actually existed in the way portrayed. Do you have an example of something comparable?

I think your example actually is a perfect one. Because Plato in the Theatetus seems to already have seen what Gettier saw. He gives the case of a jury who are convinced someone has committed a crime, which the person really did commit, and they have been presented evidence that has persuaded them, so they have justification and they have a true belief, but they do not know.¹ That is a Gettier case. As

so often, Plato has already gotten there without our help.

In general I actually think that ancient philosophers tended to see a much bigger gulf between belief and knowledge than we do. They thought that belief – the ancient Greek word *'doxa'* – is used for something that can be true or false. Where knowledge is used for something that is not just true but certain. And they seem to think that that is a big jump from belief to knowledge. It is not just belief plus a little bit of something. It is almost like a completely different mental state or a different way of seeing the subject at hand.

“The only thing that is really distinctive of *'now'* philosophy’, as opposed to every other period of philosophy, is that it is happening *now*”

For example, it might be seeing something within the context of a science, rather than an isolated opinion you might have. So actually, if I were going to try to get a modern epistemologist interested in ancient epistemology, that might be my first move. Here is something interesting, even though Plato



himself was interrogating the idea that knowledge is JTB, he and Aristotle and a lot of ancient philosophers seem to have thought that knowledge was a completely different kind of thing than belief or opinion. That is philosophically surprising maybe, so it would be interesting to think about why they might have held that view.

It seems that sometimes a view gets legitimized by sheer repetition, in textbooks, papers and the like.

One thing I have learned, both from doing philosophy for a living, but also doing the podcast, is that if you read something over and over in introductory textbooks on the history of philosophy, it is almost guaranteed to be wrong. And what is especially guaranteed to be wrong are sentences of the form ‘No one ever thought such and such, until such and such a person thought it’. You can almost always find some earlier thinker that thought something like that. Unless you are talking about the Pre-Socratics, but even then, you can look back to the Egyptians and Babylonians. You have to be talking about very early philosophers to be confident that there is no one before that philosopher that who has taken a similar view. Partially just because there are so many areas of philosophy that hardly anyone knows anything about. I mean; is anyone an expert on the entire history of world philosophy? No. So, how would you know who was the first person to say it?

Do you think it is possible for philosophy to ‘get stuck’ in a certain way of thinking or tradition?

Actually, in a way, one of the things one studies in the history of philosophy is not just what did they think, but what were the limits of what they were able to think. And in every period in the history of philosophy people are stuck in certain worldviews. More recently logical positivism was in some ways a very dogmatic empiricist way of seeing the world. Which ruled out as meaningless a lot of truth claim that would have been taken seriously by a lot of philosophers. But thinking about it in terms of people getting stuck in their worldviews is not so much the point for me, as a historian what I try to do is understand each worldview in its own right.

“you can see these unthinkable thoughts becoming thinkable. But then other thoughts that were thinkable become unthinkable as well”

And see what are the intellectual and social constraints that led to philosophy taking a certain form at a certain time.

For example, let us look to attitudes towards women. Even philosophers who you might say are unusually feminist for their period, like Plato (in *The Republic* he has this argument that women can be philosophers and help rule the city etc.), do not entertain the proposition that women might be completely equal to men. Nor even do ancient or medieval female philosophers, to say nothing of male philosophers. Maybe now I am guilty of saying ‘No one ever said that’, but I do not know of a

thinker in antiquity or the middle ages in Europe, nor in other cultures, who said that women and men are completely equal in their intellectual capacities. That idea of complete equality seems to be an unthinkable thought for them. And then you can get into questions like ‘Is it their fault to not have thought of that?’, ‘Why could they not think that’, etc. You can say similar things about slavery or whether the world is spherical in shape. You can reel off indefinitely many examples, and you can see these unthinkable thoughts becoming thinkable. But then other thoughts that were thinkable become unthinkable as well, so it is not like you are always making progress, because every period has its dogma’s.

Earlier you said every period is contingent in some way and philosophy taking place now is just as contingent as any other period in history. Do you think there is actual progress being made through the history of philosophy? You just brought up views on women, lots of people might say that there is progress been made in that regard. And more generally, do you think progress can be made when our thinking now may be constrained just as much as it might have been 2000 years ago for example?

I do think that we make progress. Although the way in which we make progress is hard to articulate. Certainly, we make moral progress, although we also go backwards sometimes. In the example you mentioned; attitudes towards women, and also people of other races, it is hard to deny we have made progress on that in the last couple of hundred years. Whether that is primarily

philosophical progress I am not so sure. It might be more that there are wider social currents that were not being pushed along by philosophy as such. So, philosophy’s role in those changes is, I think, an interesting question.

One area of philosophy – if you consider it an area of philosophy – that indisputably has made progress, is logic. You get to do things now with logic that obviously Aristotle could not do. As a colleague of mine here in Munich said to me; “If Aristotle would be alive today he would be horrified at the idea of us only doing Aristotelean logic.”

I think another way that we make progress is actually

“if you read something over and over in introductory textbooks on the history of philosophy, it is almost guaranteed to be wrong.”

being good at the history of philosophy. Because the philosophy profession nowadays has all these historians; we have better access to the whole history of philosophy than any philosophers have ever had before. We have additions, we have translation, we have many studies. That means that we are in a privileged position not being as trapped in our own world view as most philosophers have been throughout history. Precisely because we are able to kind of travel in time and place to inhabit these other worldviews, by doing history of philosophy. I think that is a kind of progress as well. To me the ideal philosopher would

be someone who has worked through the implications of all philosophical assumptions and has considered arguments on every philosophical issue from every point of view. Obviously, no one can achieve that. But, the person who would come closest to that is someone who knows the whole history of philosophy. Because that is what the history of philosophy is: it is the history of people taking various positions and seeing where they go. For example: let's take the perfect analytic philosopher, person A, who has complete mastery of the debates in contemporary analytic philosophy. Now take person B who has the same mastery of analytic philosophy, but also has complete mastery of the history

“philosophy really just is the history of philosophy, so far”

of philosophy in all languages and all times. I would submit that person B is a much better philosopher than person A and knows more about philosophy. Because person A only knows what is going on in philosophy now, a person B knows about all the philosophy that has ever been. And I might also be willing to say that person C, who has complete mastery of philosophy up until 1900, knows more about philosophy than the perfect analytic philosopher, but I think that is less clear.

Taking a step back; what is your view on what philosophy is or should be?

The study of how positions hang together on a range of questions on what we have traditionally have come to consider the

philosophical questions: How should we live? What exists? Do we know anything? If so, what does it mean to know things? How does language hook on to reality? Of course, we see that sometimes questions that we have considered to be philosophical then fall out of the definition of what philosophy is. For example: What is going on when one substance changes into another substance? This is something Aristotle talks about a lot. But philosophers do not talk about it so much today because we think physics has kind of figured it out.

Everyone kind of agrees that these questions are philosophical questions. And then my view is that philosophy in some sense is an inquiry into what would be true answers on these questions. But since we never really finish this project – it is not like anyone ever says “O, we finally cracked ethics, and now we have got that lid we can move on.” I think rather, philosophy is just the complete body of ideas that have been entertained on these topics and how they relate to other ideas on the same area. So, in a way – as I like to say – philosophy really just is the history of philosophy so far. It is just the sum total of what anyone has ever come up with on these questions.

Some people might say: now you are including in philosophy a whole bunch of completely ridiculous and false beliefs. For example: no one is a Neoplatonist anymore, so why are you including that. My answer to that would be: it still is philosophy. You might not like how they were doing philosophy but they were exploring a whole range of answers to these philosophical

questions and how they hung together, in a very systemic way. So, that is part philosophy.

Earlier you said social progress might very well be driven by social currents instead of philosophy. How do you think history in general should inform research on the history of philosophy?

I think that is absolutely vital. One thing I try to do in the podcast is give the listeners a sense of what was going on in the world the philosophers lived in. I just wrote the introductory

“we never really finish this project – it is not like anyone ever says ‘Oh, we finally cracked ethics, and now we have got that lid, we can move on.’”

episode on Byzantine philosophy, and a lot of that episode is just a thumbnail sketch history of the byzantine empire, just so people understand what is going on. There are lots of reasons why that is important, but just to mention a few: For one thing, we should bear in mind is that it is not obvious why there are these intellectuals doing philosophy at all; What are the social conditions that made it possible for them to do this? To what extent did social conditions inhibit them from doing philosophy, or doing it in other ways? Again, going back to women; Why are there so few women philosophers in some of these ancient and medieval cultures? Well, because the social conditions did not make it possible for them to do philosophy, although there are

certainly exceptions.

Also, sometimes philosophers respond very directly to historical events (Hobbes for example). But of course, a lot of the time those relationships are a lot harder to see and you are guaranteed not to see them if you do not know anything about the history of the period. For example, in some of my work on early Arabic philosophy, I argued that what seemed to be kind of abstract philosophical views, were actually being put forward in response to contemporary theological debates within early Islam. To see that as a possibility you have to read around in the history of Islamic theology and not just philosophical texts.

Then another thing we should try to bear in mind is the way history affected the *transmission* of philosophy: When was it possible for ideas to pass from one culture to another, and when they did, and why? Why is it in the interest of the elite of Islamic society in the ninth century to have Greek philosophy translated into Arabic, for example. It is not the most obvious thing to do and they put a lot of money into it. So, why did they do it?

One of the things the podcast does very well is shed light on thinkers and traditions less familiar to a western audience. Most universities in the west focus mainly on the western tradition of philosophy. But, does it make sense to speak in terms of a western philosophical tradition in the first place?

Not very much actually. Part of the problem here is what we would call it. People have a sense that

there is something called western or European philosophy, which begins with the Greeks, then gets passed onto the medievals, to early modern Europe, and to Descartes, Kant, etc. But this is complicated, among other things, by thinking about it in *geographical* terms. The Islamic world for several centuries included Spain. And some of the most important figures in Islamic and Jewish philosophy lived in Spain under Islamic political domination. That is in Europe and pretty damn far west. Like I always say: Averroes

“we should bear in mind is that it is not obvious why there are these intellectuals doing philosophy at all; What are the social conditions that made it possible for them to do this?”

lived further west than Aquinas, and in Europe.

This maybe is more of a *pedantic* point, but I think it is representative of a wider point, which is that we should think more in terms of philosophical traditions, where you can tell a robust narrative of influence from one generation to the next. If we do it that way, you can start with Greek philosophy – or maybe even Egyptian and Babylonian thinking – then look at the way that Greek philosophy and science was dispersed across the world. It certainly is not only happening in Europe. You have this huge tradition of philosophy in the Islamic world. You have Greek texts being translated into other languages like Armenian

and an Ethiopian language called ‘Ge’ez’, which I have just been writing an episode about for the *Africana* series for the podcast. You see that the reception of Greek philosophy is a much wider phenomenon than what happened in medieval (Christian) Europe.

If you wanted to cut it up at all, and use the word ‘western’, you could think about philosophy that somehow goes back to the Greeks, and then wherever they got their ideas. Which wouldn’t include Indian and Chinese philosophy. Then you have two huge philosophical traditions, one coming through Greece, and the other coming through India and influencing and merging with what was happening in China around the same time. So, ‘western’ philosophy should include *much* more than what people usually think of when they hear that phrase. In particular, it should include all of Islamic philosophy.

Concretely, how would you like to see philosophical education change to reflect this view better?

This is quite difficult, because when doing history of philosophy, in order to do it justice, there is this almost irresistible temptation to want to do all of it. From there you get very quickly to the idea that there are certain figures who are really important, that is all we got time to do. So, we will only do Plato, Aristotle, Aquinas, Descartes, Spinoza etc. But then there might be some important philosophers from other cultures, and you think: “Oh, dear, we better include them. So, we should have a class on Confucius and maybe a class on Indian Buddhism.” Now, that is already a

lot. If you imagine a department trying to get specialists to cover everything I just said – and I did not say anything about Islam yet, you would probably want to do Avicenna, the most important figure in Islamic philosophy – already you are going to need a hell of a lot of historians and you are barely scratching the surface. In fact, when you start looking at who has really been important and interesting, you can make a very good case for 10 to maybe 20 medieval European philosophers in Latin Christendom. Like Henry

So, ‘western’ philosophy should include *much* more than what people usually think of when they hear that phrase. In particular, it should include all of Islamic philosophy. “

of Ghent, everyone is responding to him throughout the 14th century, but which philosophy department thinks that they need to have somebody specialized in Henry of Ghent? Almost none.

So, actually, I think this whole way of thinking about it is kind of wrong. I do not think that the right approach is to try to cover the subject completely, albeit superficially. Because even if you are trying to only cover it superficially you will never cover it completely, there is just too much history of philosophy. What I would like to see is philosophy departments having a more *well-informed* decision making process, where they understand that they cannot cover everything. Instead of pretending to be covering everything, what they should do is saying what they want to

cover and why. Then there are lots of considerations that you might have. For example, you might only want to cover things that resonate with contemporary philosophy. You might say we should have some courses on so called non-western philosophy, because otherwise we are giving students the false impression that there is only western philosophy. So I would have no problem with a department saying we are not going to cover medieval philosophy to make time to cover India.

I think what would be really good if departments would be different from each other. Given that no department can cover the whole history of philosophy, even if you would have twenty historians of philosophy. What I would like to see is more diversity and that students are being taught that the history of philosophy is a lot bigger than they thought. That it is not about 8 famous guys – and they are always guys – that they have to learn the basics of. It should be: “Look, there is an incredible amount of interesting philosophers in the history of

philosophy. We cannot tell you about all of them. If you want to know about all of them; then listen to Peters’ podcast. But it will take him another twentyfive years to get through all of it. But he is doing his best. So, for now we are going to tell you about these things, and here is why we are going to tell you about these things.”

Would you not say it is important to give an overview of the history of philosophy at the introductory level, at least to understand how we got where we are?

The thing is, it does not take very long to tell people what you are not going to cover. But, by doing that you are still telling them that there is something there. Whereas, if you cover just a few things and pretend that that is everything, that is a problem. What I think philosophy departments should do is sit down and have a more careful think as they hire people and create positions. About what they are covering and why. Instead of thinking in the more traditional sense; there are three areas in the history of



Socrates and two disciples from an illuminated manuscript of Mukhtar al-hikam by Al-Mubashshir ibn Fatik

philosophy; ancient, medieval, and modern, and we should just try to cover those three. Which is how it pretty much always is done, if medieval is covered at all.

“There are plenty of departments that cover early modern philosophy, why not corner the market on Japanese philosophy and be famous for that?”

Do you see examples of departments doing something like you are proposing?

Yeah, I think so. The field I know best, obviously is my own field: philosophy in the Islamic world. We have certainly seen the creation of many more jobs in that area in the last ten years or so. I think that is not necessarily because people are woken up to the philosophical riches of Islamic culture, although I hope there is some of that. There is a kind of a virtuous circle, as more of us are hired, more is being published, there is more available knowledge about it. I think it also is in this case a response to various political situations; students are interested in pretty much anything that has to do with Islam in the US and Europe. It is kind of a no brainer for a philosophy department now to create a position in Islamic philosophy, especially if they have sort of woken up to doing non-western philosophy. Even though, I just said I do not really think Islamic philosophy is a kind of non-western philosophy. But, I am happy for them to hire us under that rubric. That is not going to translate necessarily

into people creating positions in say Japanese, or Africana philosophy. Because maybe those are not high on people’s political radar at the moment. But I still I think it is getting better in general. There are also many more courses on women in the history of philosophy. And much more of an attempt to integrate female thinkers in the history of philosophy, which is another good development.

Do you think these developments will foster an awareness of the plurality of philosophical traditions, and maybe eventually lead to departments specializing more in this way?

I think it would be good if departments had a conception of themselves as specializing in one area of the history of philosophy that other departments are not covering. Rather than just covering the bases of what they see as the fundamentals, they will think “We will be the department where we do Japanese philosophy, and we will hire three people to do that. And we will not do early modern at all.” I think that would be awesome. There are plenty of departments that cover early modern philosophy, why not corner the market on Japanese philosophy and be famous for that? It would also mean that the researchers there be in a very good research environment, because they would be supporting each other. That is another good reason to do it.

One of these areas might be Africana philosophy, the topic of the next series of the podcast. Which I, and I think most of my peers, know little to nothing about, so I am

looking forward to learning about it.

I do not know that much about it either. My co-author Chike Jeffers (Dalhousie University), got in touch with me about Africana philosophy and we realized it would be amazing for him to join the project and do Africana philosophy with me, the way Jonardon Ganeri (New York University) and I did Indian philosophy together. So, he is the expert and we write the episodes together. I am learning a lot as I go along, just as I did with the Indian series, which is great, because it is just as much a learning experience for me as it is for other people.

Noten
1 *Theaetetetus*, 201B-C



Professor Peter Adamson holds a joint position at the Ludwig Maximilian University of Munich and King’s College London. He specializes in late ancient philosophy and Arabic philosophy. Also, he hosts the podcast History of Philosophy without any gaps.

You can find the podcast at <https://historyofphilosophy.net/>

Advocaat van de Duivel

Vele rubrieken zijn al gevuld en menig artikel geschreven door het denken schrijftalent van onze lezers. Maar voor deze editie gingen we verder om jullie, onze lezers, te betrekken en jullie creativiteit aan te boren met een heuse schrijfwedstrijd: *Advocaat van de duivel!* Want, wat is een betere manier om de vingers aan het typen te krijgen dan mensen te verleiden hun diabolische diepten aan te spreken, hun boze geestdrift te laten botvieren, of simpelweg de door het publiek verguisde “duivels” te verdedigen? We willen graag iedereen bedanken voor hun deelname en hun harde werk. Het was geen makkelijke keuze om te maken. Om te kijken wiens gespleten tong het meest geslepen is hebben we de teksten beoordeeld op controversie; stijl; argumentatie; en vermakelijkheid. De *advocati diaboli* hebben gestreden om een boekenbon voor de 1^e plaats en door de redactie duivels versierde mokken, maar meer nog natuurlijk vanwege ijdele trots en lust naar persoonlijk glorie.



Fakkels van expressie

1^e

Stel je toch voor dat ik hier nu een sigaret op zou steken. Dat mag natuurlijk niet, maar dat mocht ik wel. Althans, de studenten en docenten die hier voor mij stonden. In gesprek met mijn vader over zijn schooltijd wordt dat tot in den treure aangehaald, de rokende docent. Er werd gepaft tijdens het gymen, het rekenen, muziekles, dictees. Ook tijdens het maken van een toets stond de kamer blauw. Niet om voor te stellen, dat ik maandagochtend de collegezaal binnenloop en de docent daar al zit te genieten van een kop koffie en een peuk. Die tijd is voorbij. Genoeg is er al geschreven over de medische nadelen van tabakswaaren. Ik wil de wetenschap erkennen en duidelijk maken dat ik roken op geen enkele manier aanraad. Vandaag wil ik een andere kant van dit zwaarbeladen onderwerp belichten. Door de blauwe waas van oordelen heen kijken. Roken is dan slecht voor de lichamelijke gezondheid van een persoon, het is essentieel geweest voor het geestelijk welzijn van generaties. Ideeën over identiteit zijn door rooksignalen aan de man maar ook zeker aan de vrouw gebracht. Ik beoog

door middel van drie sociaal culturele ontwikkelingen aan te tonen, dat de sigaret meer in zijn mars heeft, of had, dan het veroorzaken van gezondheidsproblemen. De verkoop van mannelijkheid, het wapen van de klassenstrijd, en een middel voor gelijkheid. Onbekend, onbemind, en onderbelicht is de significantie van de sigaret. En waarom deze onmisbaar is voor de gezondheid van een samenleving. Dit onderwerp ligt gevoelig, en zal daarom belicht worden met de subtiliteit van een aanstekervlam. Allereerst wil ik de aandacht richten op het meesterwerk dat heet de ‘Marlboro Man’. Niet alleen veranderde dit fictieve personage de verkoop van Marlboro, hij deed een marketingstrategie ontstaan die tot op heden een van de meest effectieve, en meest gebruikte is. Reclames en advertenties waren tot de jaren ’50 voornamelijk feitelijk. ‘Wist u dat een test uitwees dat er geen sprake was van keel irritatie bij het roken van Camel sigaretten?’ was doorgaans de inhoud van een sigarettenreclame. Marlboro bedacht iets nieuws. Om de sigaret aantrekkelijker te maken onder mannen, bedachten zij een buitengewoon masculien

karakter. Het verkopen van een gevoel werd de nieuwe strategie. Een identiteit bestaande uit een paard, een lasso, een cowboyhoed en een onmisbare sigaret. Dát was een identiteit waarin échte mannen zich konden vinden. Van cijfers wordt een consument niet wijzer, wel van een verbinding met een idool. Lifestyle marketing bekleedt ook nu nog een prominente plek in de advertentie wereld. ‘*I’m feeling good*’, bij het kijken naar Coca Cola reclames. Ik wil de wereld ontdekken! Met een Go-Pro. Ik ga een gezin stichten! En ze rondrijden in een Volkswagen. Wat voor sfeer er ook wordt gecreëerd, het is het verlangen naar die sfeer dat je vertelt een artikel te kopen. Behoren tot een slag mensen, door gelijke producten aan te schaffen. Iets te *zijn* door te kopen. Van de kapitalistische drang van Marlboro, gaan we naar de klassenstrijd van Edvard Munch. Die in zijn schilderijen iets liet zien dat niet de bedoeling was. Naaktheid was oke, geweld ook, maar een rokend zelfportret was ongepast. Sociaal gezien verboden zelfs. De sigaret was opnieuw meer dan een nietszeggend accessoire. Voor Munch en zijn tijdgenoten

was de sigaret een middel om zich af te zetten tegen de status quo. En ondanks hevige kritiek van psychologen en sociologen, die de sigaret zagen als de ondergang van de jeugd, toonde Munch zich standvastig. Het was echter niet alleen de jeugd die wilde rebelleren tegen de ouderwetse doctrines. De sigaret kwam ook symbool te staan voor het proletariaat. Overgebleven pijpstabak werd door de onderste klassen opgeraapt en in kranten gerold, om zo de sigaret te creëren. Het was dan voor lange tijd ook een teken van armoede. Vanaf 1890 werd de sigaret machinaal geproduceerd. En door openlijk de sigaret te tonen op zijn zelfportret, toonde Munch hoe de tijd toe was aan verandering. In de sferen van Parijs rookten mannen én vrouwen samen. De middenklasse van Munch etaleerde een tolerantie naar de onderklasse door te genieten van dezelfde soort tabakswaaren.

Een kind van zijn tijd dat zich afzet tegen zijn ouderlijke cultuur. Het is het samenleving equivalent van stiekem roken als puber, om je af te zetten tegen je ouders. Sigaren en tabak bleven nog lange tijd het geprefereerde rokerswaar voor de bourgeoisie. Dit bracht een klasse specifieke associatie met zich mee. Het benadrukte de afbakening op basis van inkomen. Het uitbannen van dergelijke scheidingslijnen was het doel van Munch en tijdgenoten.

En zo, terwijl de sigaret de distinctie tussen sociale klassen en genderrollen in rook deed op gaan, verhelderde het juist de scheiding tussen de radicale jeugd, en de verouderde bewakers van een fossiele moraal.

De rokerssalon vol vrije denkers sloeg een bres in het moreel conservatieve gedachtegoed. Waarin alles dat niet voldoet aan de huidige omgangsmanier wordt afgeschilderd als verwerpelijk, villen en in de richting van criminele gedrag. Mensen die de de pijp of de sigaar omruilden voor een sigaret brachten de samenleving ten onder. De angst voor een ontspoorde maatschappij liet critici van Munch huiveren. Hoe durfde zo iemand deze duivelse gebruiken als normaal af te schilderen. De sigaret

werd als symptoom van een ziekte gezien, maar bleek als je nu terugblijkt het medicijn.

“Women! Light another torch of freedom! Fight another sex taboo!” zo luidde de oproep van feministe Ruth Hale. Na decennialange stigmatisering van de rokende vrouw werd ook dit taboe doorbroken. De samenleving was ervan overtuigd dat rokende vrouwen hun vrouwelijke taken zouden verwaarlozen, hun sociale verantwoordelijkheden zouden opgeven en niet meer de autoriteit van de man zouden accepteren. Ze zouden vermannelijken, een snor laten groeien en onvruchtbaar worden. Dit veranderde toen de vader van publieke relaties Edward Bernays gevraagd werd zijn stempel te drukken op de verkoop van Lucky Strike. De analyse

werd dat sigaretten symbool stonden voor vrijheid. Tijdens de *Women's march* van 1929 zette hij nette, goedgeklede vrouwen in die publiekelijk hun sigaret opstaken. De sigaret was plots geen teken meer van vrouwelijke ontaarding. Het werden *Torches of Freedom*. Kunnen roken was een teken van bevrijding. Vrouwen ontdeden zich van de patriarchale ketenen door een peuk op te steken. Eeuwenoude gebruiken konden verbroken worden door te appelleren aan de emancipatie. De vooroordelen gingen in rook op. Vrouwen streden hun strijd, hoe subtiel ook, met een brandend wapen; een brandende fakkel van vrijheid.

Moordende middelen hebben spijtig genoeg, zoals telkens blijkt, doorslaggevende invloed op de loop van onze geschiedenis. Van de uitvinding van het zwaard, met lood gevulde zalfjes, tot deze nicotine rijke genotsmiddelen. Er moet vrede worden gesloten met ons verleden. Het vieren van de doorbraken die ons een langer leven geven, en het evalueren van dwalingen. Maar nooit mag geschiedenis eenzijdig worden. Want zoals alle complexe problemen kan ook roken alleen door gebruik van verschillende invalshoeken begrepen worden. Wie zijn verleden niet kent, wie zijn verleden verloochent krijgt geen grip op de toekomst. De middelen waarmee een strijd is gevoerd hoeft niets af te doen aan de resultaten van

diezelfde strijd. Een strijd om een land of een strijd voor erkenning. Nemen wij het de gealierden kwalijk dat zij met dodelijke geweren, bommen en voertuigen ons land bevrijd hebben? Neen, want wij zien in dat het doel in bepaalde gevallen de middelen heiligt. Daarom zeg ik u, Vrees niet de sigaret van het verleden, broeder.

Ik ben dankbaar dat ik deze redevoering kan geven in een schone omgeving. Zonder te hoeven snakken naar zuurstof. Dat ik een toets kan maken zonder ademhalingsproblemen. Dat de kleuren van mijn huis, auto en kleren niet dof zijn geworden. Dat ik zonder giftige walmen uit eten kan gaan. Die kant zie ik. Maar weet U, ik stond hier niet als mijn moeder niet had gestudeerd. En dat kon zij alleen door de emancipatie van de vrouw. Ik stond hier

niet als culturele innovatie tot een halt was gekomen, en ik geen fictieve idolen had. Ik stond hier niet als de extreme ongelijkheid niet was bestreden, en ik nog bij de laagste sociale klasse hoorde.

Ja, roken is slecht voor de longen, mond, tanden, en bloedvaten. Er zijn echter lessen te leren. En te vaak heb ik het idee dat een rokersodor die als chloroform werkt, ons rationele vermogen lam legt. Waardoor we niet het geheel aan nadelen én voordelen zien. De as-zwarte zijde én de vurig brandende zijde. Als U de volgende keer de tabaksaroma's inademt, denk dan aan de *'Torches of Freedom'*. De fakkels van emancipatie, esthetica, van expressie. En kijk door de waas van negatieve associaties heen. Laten we een symbolische vredespijp opsteken met onze rokersgeschiedenis.

Op de eerste plaats is beland **Joshua Vissers** met zijn vurige betoog voor de reputatie van 'de sigaret'. Als wapen tegen onderdrukking en conservatisme heeft de sigaret haar rol gespeeld in het verwerven van vrijheden waar wij tegenwoordig moeilijk zonder zouden kunnen. Daarom pleit hij dat we haar ondanks haar dodelijke effect het respect zouden moeten toekennen wat zij langzaam maar zeker aan het verliezen is. Joshua heeft een redelijk controversieel thema gekozen; er zijn er weinig die zich tegenwoordig pro-roken uiten. Hij weet ons zonder de feiten te ontkennen, roken veroorzaakt kanker, op een vermakelijke manier de sigaret van een ander perspectief te laten bekijken dan we gewend zijn. Een cocktail van nostalgie en rebellie in een goed geschreven jasje. Ik weet niet of ik er één voor zou opsteken, maar een uit solidariteit opgeheven vuist lijkt me wel gepast.

Mill en geïllustreerde kinderporno: “Nee wacht het is niet wat het lijkt!”

2e

Het is geen geheim dat in onze hedendaagse, westerse samenleving wij een gestaag verminderende tolerantie hebben voor seksueel wangedrag. Dit includeert verschillende ongewenste of zelfs illegale seksuele handelingen, zoals verkrachting, aanranding, en vandaag de dag ook seksuele intimidatie. Een artikel bestaande uit een publieke opinie poll; “*Public Perceptions About Sex Offenders and Community Protection Policies*”, meldde het volgende: “*The majority of respondents reported that the public should have access to a vast array of information regarding sex offenders living in the community.*”¹ Verder stelt het artikel vast dat het onderwerp van zededelinquenten in mensen over het algemeen een grote hoeveelheid angst en zelfs woede losmaakt, met name onder vrouwen en ouders. Maar als wij kijken naar wellicht zeldener uitgesproken normen binnen onze cultuur zien wij een andere vorm van seksueel gedrag waar wij

ook specifieke oordelen over hebben: pornografie. Dit blijkt bijvoorbeeld wanneer onze eigen cultuur botst met dat van andere landen en werelddelen. Neem een voorbeeld uit 2014, wanneer Japan het bezit van kinderpornografie illegaal verklaarde, maar in haar definitie van kinderporno fictieel materiaal zoals manga, anime en videogames niet includeerde. Dit leidde tot een storm van kritiek uit de westerse wereld, waarbij Japan zelfs “*the Empire of Child Pornography*” werd genoemd.² Deze algehele veroordeling moet duidelijk wijd verbreid zijn in de westerse cultuur, wil het zo’n fel antwoord veroorzaken. Daarom wil ik het met U hebben over een specifieke vorm van wat de publieke opinie seksueel wangedrag zou noemen: kinderpornografie. Maar niet zomaar kinderpornografie: geïllustreerde en, meer algemeen, fictionele kinderpornografie, en hoe deze meer sociaal en wettelijk geaccepteerd zou moeten

worden.

Laten wij eerst éénduidelijk maken: eenieder die een kind seksueel misbruikt, of het misbruik van een kind op één of andere manier ondersteunt, begaat een ongelofelijke morele en wettelijke misstap. Hierom is ook normale kinderpornografie op dezelfde manier ongeoorloofd als het fysiek misbruiken van een kind. Door het te kopen of verkopen, of door het te bezitten en ervan gebruik te maken, heeft men deel in het misbruiken van minstens één, als niet alle kinderen die worden geschaad voor het produceren van kinderporno. Hierom meen ik dat de achterliggende redenering waarop de intuïtie tegen kinderpornografie zich kan beroepen, het beste kan worden geïllustreerd door het schadeprincipe zoals geformuleerd door John Stuart Mill in zijn toonaangevende werk *On Liberty*.³ Dit houdt in dat de mate waarin de overheid gelegitimeerd is in de vrijheid van haar burgers in te perken, wordt bepaald door de mate

waarin deze inperkingen nodig zijn om te voorkomen dat burgers elkaar kunnen schaden, met name in hun vrijheid en gezondheid. Op dezelfde manier denken wij het legitiem dat de overheid de vrijheid van (menings-)uiting beperkt om te voorkomen dat het mogelijk is voor mensen om kinderen te schaden, waardoor kinderpornografie overduidelijk ongeoorloofd zou moeten zijn.

Wat ik wens te behandelen is echter een vorm van pornografie, waaraan noch werkelijke kinderen, noch in de meeste gevallen enig werkelijk seksueel handelen, te pas komt, maar die toch in de publieke opinie zou worden gezien als diep beschamend en smerig, als niet compleet immoreel en onwettig. Het is een vorm van pornografie die met name bestaat op het internet, in een zeker moreel en wettelijk grijs gebied. Kijkt bijvoorbeeld naar wat men “*lolicon hentai*” noemt, of zelfs synthetische sekspoppen in de vorm van jonge meisjes. Zowel de Nederlandse, als de Amerikaanse wetgeving rond kinderpornografie zijn ambigu aangaande de toelaatbaarheid hiervan.^{4,5,6} Wat ik wens te doen is het uit dit gebied te slepen, naar een zowel wettelijk als sociaal geaccepteerde vorm van pornografie, op gronde van het feit dat het kinderen direct, noch indirect schaadt. Sterker: het is waarschijnlijk dat het beter zou zijn voor iedereen. Waarom? Wel; hoewel

het binnen de macht van de overheid ligt om elke vorm van kinderpornografie vrijwel onverkrijgbaar te maken, is het bestaan van pedofielen in elke mogelijke samenleving een onveranderlijke realiteit. Volgens de site van *Stop It Now*, onderdeel van Expertisebureau Online Kindermisbruik, leeft 1 tot 3% van de mannelijke bevolking met pedofilie.⁷ Pedofilie wordt door hen, zowel als door de meeste andere bronnen, gedefinieerd als een geaardheid, en daarmee als onveranderlijk en niet inherent strafbaar. Hier wordt opnieuw duidelijk dat wat strafbaar is draait om wat schade brengt aan anderen: niet pedofiele geaardheid, maar pedoseksuele handelingen. En het gebruik van geïllustreerde, fictionele kinderpornografie heeft een goede kans de seksuele frustratie van pedofielen te verminderen, wat zowel goed is voor hun eigen welzijn, als voor de algemene veiligheid. Dit omdat, logischerwijs, een belangrijke deelloorzaak van de misdaden van pedofielen ligt in de onmogelijkheid van hun seksuele lusten. Een onderzoek door de University of Hawaii suggereert hetzelfde: “*Results from the Czech Republic showed, as seen everywhere else studied (Canada, Croatia, Denmark, Germany, Finland, Hong Kong, Shanghai, Sweden, USA), that rape and other sex crimes have not increased following the legalization and wide availability of pornography. In addition, the study found that the incidence of child sex abuse has fallen since 1989, when*

child pornography became readily accessible -- a phenomenon also seen in Denmark and Japan.”⁸ Verder geeft deze vorm van pornografie aan pedofielen die nooit iets misdaan hebben, en dit niet wensen te doen, een manier om hun seksualiteit te kunnen botvieren op een manier die niemand schaadt, zelfs niet hun eigen geweten. Niet-criminele pedofielen zijn, laten wij niet vergeten, gewone burgers, en verdienen in dezelfde mate als ieder ander mens de beste kans tot een vol en gelukkig leven. Wat uw mening ook moge zijn over de mate van verantwoordelijkheid van een overheid over haar burgers, moet U het toch eens zijn dat deze mate van verantwoordelijkheid voor ieder individu gelijk geldt? Laat ons dan niet vergeten bij onze wetgeving dat óók het welzijn van pedofielen in de waagschaal ligt. Ondanks deze duidelijke redengeving, gebruikmakend van wetenschappelijk onderzoek, reken ik nog steeds op tegenspraak. Vooral tegen mijn suggestie dat fictionele kinderpornografie sociaal acceptabel zou moeten zijn. Wellicht maakt het men, vooral ouders, oncomfortabel en bezorgd om te weten dat er illustraties van kinderen in seksuele situaties worden gecreëerd en bekeken, en dat diegenen die hiervan genieten zouden worden gezien als “normale” burgers. Dit is waarschijnlijk slechts een voorbeeld van een veelheid aan op cultuur gebaseerde

tegenargumenten. Als deze vorm van pornografie wettelijk (en wellicht zelfs sociaal) acceptabel zou zijn, wat betekent dat dan voor hoe ik moet verwachten dat er naar mijn (toekomstige) kinderen wordt gekeken? Worden kinderen hierdoor niet onmatig meer geseksualiseerd? Is het niet gewoon algemeen ongeoorloofd dat kinderen worden geseksualiseerd? Deze redenen getuigen echter allen van een (wellicht onbewuste) poging om het bestaan van pedofielen te negeren. Alleen door te doen alsof pedofielen niet bestaan, of alsof ze enkel kwaadaardige mannen van middelbare leeftijd zijn, compleet met comb-over en lange regenjas, kan men ontkennen dat inderdaad iedere vreemde seksuele

gevoelens zou kunnen hebben voor kinderen. Dit is een oncomfortabele realiteit, maar het is een onvermijdbare realiteit. Eveneens zou ik liever leven in een samenleving zonder mensen met gevaarlijke psychoses, maar zal dit nooit een optie zijn. Toch willen wij ook over mensen met psychoses niet zeggen dat zij inherent slechte mensen zijn, of dat zij een kans op een goed leven niet verdienen. Gegeven deze realiteit zijn wij gedwongen te doen wat het beste is om de vrijheid van alle burgers, ondanks de inherent gevaarlijke en onaangename aandoeningen van sommigen, te waarborgen. Empirisch onderzoek, zoals eerder genoemd⁹, wijst uit dat het “consumeren” van deze al dan niet onooglijke porno

de kans op seksueel misbruik bij kinderen verlaagt. En als dit zo is, zijn wij het aan onszelf en elkaar verplicht om deze vrijheid niet te beperken, ook al wint het niet de schoonheidsprijs. Daarom bedoel ik met de “sociale acceptatie” van fictionele kinderpornografie ook niet dat deze moet worden verheerlijkt, maar slechts dat deze net zo geaccepteerd zou moeten zijn als alle andere (legale) pornografie. Ik wens mensen aan te sporen pedofielen de basis voor zelfrespect te verschaffen die iedereen toekomt, zolang zij wensen een wettig en moreel leven te leiden.

Ik hoop hier voldoende te hebben verdedigd dat Mills schadeprincipe de acceptatie

van fictionele kinderporno legitimeert, zowel als duidelijk te hebben gemaakt waarom zo’n soort schadeprincipe de (enige) juiste leidraad is voor dit onderwerp. Wij leven in een realiteit die pedofilie als geaardheid includeert, en dus is het waanzin te proberen een wereld te bereiken waar, door onthouding van enige vorm van kinderpornografie, men niet seksueel over kinderen zal denken. De algemene persoon zal ook geïllustreerde kinderpornografie afstotelijk vinden, en het is een ongegronde angst te denken dat pedoseksuele handelingen erdoor ondersteund worden. Uit empirisch onderzoek blijkt namelijk het tegendeel. Wat ik eerder zou voorstellen als een soort ideale samenleving, is een samenleving waar elk individu met een afwijkende of zelfs gevaarlijke geaardheid in staat wordt gesteld een moreel leven te leiden, en iedereen hierdoor een veiliger en gelukkiger bestaan beleeft. Als wij hiervoor over enkele diepgewortelde, maar ongegronde, culturele overtuigingen heen moeten stappen, dan zij het zo. In andere woorden: we zouden misschien voor een keer die “gekke Japanners” moeten volgen.

Aan controversie geen gebrek in deze tekst. De auteur beargumenteert waarom geanimeerde of geïllustreerde kinderporno toegestaan zou moeten worden. Het argument dat hij hiervoor aandraagt is sterk en goed onderbouwd. Het geanimeerde beeldmateriaal biedt pedofielen de mogelijkheid om hun neigingen te uiten zonder daarmee iemand kwaad te doen. Desalniettemin zouden de meeste mensen zich nog steeds niet helemaal comfortabel voelen bij deze oplossing. De auteur doet dit echter af als een soort ‘bekrompenheid’. Een gemiste kans, want zeker voor filosofen is het interessant om te beredeneren waarom het nog steeds een probleem zou kunnen zijn. Er wordt in de tekst verder ook niet echt serieus op valide tegenargumenten ingegaan, terwijl die wel te bedenken zijn. Dat de auteur een dergelijk lastig onderwerp zo goed weet te behandelen is heel knap, echter omdat er een wat eenzijdige argumentatie is, is dit stuk toch op de tweede plaats gekomen.

Noten

- 1 Levenson Jill S. et al., ‘Public Perceptions About Sex Offenders and Community Protection Policies’, *Analyses of Social Issues and Public Policy* 7, no. 1 (19 June 2007): 137–61, <https://doi.org/10.1111/j.15302415.2007.00119.x>.
- 2 “The Lolicon Guy”: Some Observations on Researching Unpopular Topics in Japan | The End of Cool Japan | Taylor & Francis Group, accessed 23 April 2018, <https://www.taylorfrancis.com/proxy.library.uu.nl/books/e/9781317269373/chapters/10.4324%2F9781315637884-14>.
- 3 John Stuart Mill, *On Liberty* (Longmans, Green, Reader, and Dyer, 1869).
- 4 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, ‘Wetboek van Strafrecht’, wet, accessed 17 April 2018, http://wetten.overheid.nl/BW-BR0001854/2018-01-01#BoekTweede_TiteldeelXIV_Artikel240b.
- 5 ‘Child Pornography | CRIMINAL-CEOS | Department of Justice’, accessed 17 April 2018, <https://www.justice.gov/criminal-ceos/child-pornography>.
- 6 ‘Citizen’s Guide To U.S. Federal Law On Child Pornography | CRIMINAL-CEOS | Department of Justice’, accessed 17 April 2018, <https://www.justice.gov/criminal-ceos/citizens-guide-us-federal-law-childpornography>.
- 7 ‘Wat Is Pedofilie?’, Stop It Now! (blog), accessed 23 April 2018, <https://stopitnow.nl/wat-is-pedofilie/>.
- 8 ‘Legalizing Pornography: Lower Sex Crime Rates? Study Carried out in Czech Republic Shows Results Similar to Those in Japan and Denmark’, *ScienceDaily*, accessed 23 April 2018, <https://www.sciencedaily.com/releases/2010/11/101130111326.htm>.
- 9 ‘Legalizing Pornography’.



Lang leve de middelmatigheid!

3e

Lang leve de kapster die iedere knipbeurt met dezelfde desinteresse naar je weekendplannen vraagt. Lang leve de tuthola's die hun voorliefde voor wijn en chocolade als onderscheidende karaktereigenschappen zien. Lang leve de jongens die een mixtafel voor sinterklaas hebben gekregen en nu DJ willen worden. Lang leve de vakkenvullers die met je mee sloffen om te laten zien waar de vissaus staat. Lang leve de luisteraars van Coldplay en Dire Straits. Lang leve de trouwe kijkers van GTST en CSI.

Lang leve de middelmaat, dit is een ode aan jou. Want de *rest* daar moet niemand iets van hebben. De *rest* die niet gewoon tevreden kan zijn met hun portie, maar per se nog een keer willen opscheppen. De *rest*, die zich zo nodig moet onderscheiden, die even nog gezien moeten worden door iedereen. De activisten, de ondernemers, de genieën, de politici en vooral de kunstenaars. Jullie maken me ziek. Net als de meest gestoorde gek in het gekkenhuis zijn jullie er werkelijk van overtuigd

dat jullie waanbeelden de werkelijkheid zijn. De waarde van het simpele bestaan wordt onderschat. Men vergeet het belang van een gezond verstand, die zonderlinge en dodelijke ambities beteugelt. De mensen die niet moeilijk doen over alles. De mensen die niet elk gesprek moeten vergiftigen met hun controversiële



mening. De mensen die niet altijd het ongrijpbare 'beste' moeten hebben. Deze mensen worden niet gehoord, laat staan gewaardeerd. Hun stilte is hun smart, en ik zal aantonen wat een gebrek aan deze stilte voor desastreuze gevolgen heeft.

Waarde lezer, ik heb eigenlijk maar één bewijsstuk nodig om mijn gelijk aan te tonen: feestjes. Ieder van ons is op een feestje wel eens verstrikt geraakt in een gesprek met zo'n minkukel. Men kent het scenario: Je was onderweg naar de wc, en voor je het wist werd je onderworpen aan een eindeloos monoloog over veganisme, kunst, de evolutietheorie, de zin van het leven of *jezelf zijn*. Luister, als ik altijd mijzelf was gebleven poepte ik nog steeds in een luier. Sodemieter op met je onzin. Oh, wat kennen ze de wereld, en vooral zichzelf toch goed! Het geheim van het bestaan hebben ze ontrafeld, en ze kunnen niet wachten om het je te vertellen. Bof jij even! Wat zijn ze blij om even een intelligent gesprek te hebben, een gesprek waarin zij aan het woord zijn als expert. Niet al dat koetjes-en-

kalfjes gezeik van de anderen. De anderen, de massa, de kudde. Het is zo zeldzaam om mensen vandaag van hun telefoon te zien opkijken en eens zien *na* te denken. Je kunt niet met iedereen zo'n diepzinnig gesprek hebben! Je hebt maar twee groepen mensen: De uitblinkers en de kudde. Niet iedereen heeft het in zich om briljant of succesvol te zijn!

Als jij ook maar een greintje verstand hebt, zal je alles doen om niet met die termen geassocieerd te worden. Laat je niet van de wijs brengen: beide zijn slechts maskers voor een lelijke waarheid. 'Succes' betekent centjes verdienen, zo veel centjes dat je uiteindelijk met een paar andere 'succesvolle' mensen aan een tafel kan gaan zitten om te bepalen welk deel van het Midden-Oosten nu weer kapot geboord moet worden. Misschien mag je wel een keer een TedTalk houden waarin je uitlegt waarom toevallige omstandigheden eigenlijk meesterzettingen van jouw gepassioneerde ziel waren. Succes betekent ook je idealen volgen. Zet die oogkleppen maar op want niks of niemand mag je van het volgen van je idealen afhouden. Niet totdat iedereen met het ritme van jouw trom meeloopt, niet totdat iedereen wormenvoer is geworden in de loopgraven. 'Briljant' is echter vele malen erger. Een badge die gedragen wordt door de genieën onder ons. Vriendelijk verzoek aan

al deze intellectuelen om hun bek te houden. We proberen hier een gesprek te voeren. We hoeven niet te weten wat een of andere dode Duitser hierover te zeggen had. Het boeit niemand ene *fuck* welk deel van je hersenen neuronen vuurt als je een tumtum eet. En nee, we hebben geen zin om even jouw ego te strelen omdat je geen vlees eet. En alsjeblieft, houd die zoi van Facebook. Dat jullie feestjes hebben verpest was al erg genoeg. Denk ook maar niet dat het iets betekend dat je stompzinnige actie of oproep zoveel *likes* kreeg, want dat doen we alleen om je moralistische toorn niet over ons af te roepen. Ik kan je verklappen dat ik en de normale mensen onder ons achter je rug om op je naam spugen.

Kunstenaars, jullie heb ik voor het laatst bewaard, want jullie lijken al dit abnormale wangedrag te belichamen. Abstracte schilderijen, experimentele jazz, performance art. En wij moeten al die zoi maar

slikken omdat het 'uniek' is. Het is nog nooit gedaan, en dat is het mooiste dat ooit kon gebeuren. Je bent helemaal naar het einde van de wereld gelopen, waar niemand nog is geweest. Je hebt er nooit bij stilgestaan dat het heel misschien gewoon een kutplek is, en dat er daarom niemand eerder heen is getrokken. Ik weet echter al wat er gaat gebeuren: iedereen die ik wil berispen zit nu stom te grijnzen, hun borst aangezwollen van trots. 'Precies!' roepen ze dan. 'Dat is juist wat ik wil! Het maakt me niet uit dat niemand anders het interessant vindt. Het maakt me niet uit dat ik er alleen voor sta. Dat is nu juist het punt!' Wat heb ik een medelijden met hen. Ze zijn zo doorgeslagen in hun zelfverheerlijkende roes dat ze hun eigen walgelijke afwijkingen zijn gaan liefhebben. Als jij dit bent, beste lezer, verzoek ik je vriendelijk om naar de hel te backpacken, want je hoort er thuis. Wie weet kun je jezelf daar even lekker gaan herontdekken.

Cas Buijs heeft ons een ode aan de middelmatigheid toegestuurd, hoewel wat minder controversieel, is het erg vermakelijk. Op stijl scoort Cas ook punten. Hoewel *De Filosoof* weldegelijk voor uitblinken in uitmuntendheid is, is het verfrissend om te delen in de frustraties die alle wijsgeren in de dop weleens ten deel vallen. Leuk stuk, derde plaats!

Russells misverstand

In dit stuk wijst **Kees Hellingman** ons op een mogelijk misverstand tussen John Dewey en Bertrand Russell.

De Amerikaanse filosoof John Dewey (1859 – 1952) komt de laatste decennia terecht wat meer *in the picture*. Hij heeft belangrijk werk geleverd op vrijwel alle disciplines binnen de filosofie. Hier vraag ik aandacht voor zijn wetenschapstheoretische werk, neergelegd in zijn *Logic, the Theory of Inquiry* (1938). Dewey analyseert problemen vanuit een holistische visie, in tegenstelling tot de logische analyse waarmee Bertrand Russell (1872 – 1970) in de eerste helft van de vorige eeuw beroemd werd. Het begrip *situatie* is een sleutelbegrip in Dewey's filosofie. Hij legt het als volgt uit:

What is designated by the word 'situation' is not a single object or event or set of objects and events. For we never experience, nor form judgments about objects and events in isolation, but only in connection with a contextual whole. This latter is what is called a 'situation'.¹

Deze nieuwe invalshoek is mogelijk één van de redenen dat Dewey's werk zowel met weinig bekendheid als met onbegrip te maken heeft. Ook zijn opvatting van *logica* is niet de gebruikelijke. Logica is instrumenteel ten opzichte van onderzoek en is daaruit voortgekomen.

Wat verstaan we eigenlijk onder 'onderzoek'? Dewey is mogelijk de enige filosoof die dit begrip definieert. Onderzoek is voor hem een menselijke activiteit die al snel na de geboorte begint. De baby, de peuter en de kleuter leren hun omgeving door onderzoek kennen. De mens is eigenlijk zijn leven lang bezig met onderzoek, ongeacht opleiding of verstandelijke vermogens.

Inquiry is the controlled or directed transformation of an indeterminate situation into one that is so determinate in its constituent distinctions and relations as to convert the elements

of the original situation into a unified whole.²

Dit is een nogal abstracte, weinig begrijpelijke definitie. Waarom zo abstract? Eerst maar even een vertaling.

Onderzoek is de gereguleerde of gestuurde transformatie van een onduidelijke situatie naar een nieuwe. In de nieuwe situatie zijn de verschillende elementen en relaties zo bepaald dat ze een samenhangend geheel vormen.

Onderzoek start in een situatie waarin zich een probleem voordoet, een onduidelijke situatie, door Dewey een *indeterminate situation* genoemd. Hij beschrijft die als volgt:

A variety of names serves to characterize indeterminate situations. They are disturbed, troubled, ambiguous, confused, full of conflicting tendencies, obscure, etc. [...]

The situation in which it [interaction] occurs is indeterminate with respect to its issue. If we call it *confused*, then it is meant that **its outcome cannot be anticipated**. It is called *obscure* when (etc.)³

Nogmaals: waarom zo abstract? De abstracte formulering is gekozen om er alle hierboven genoemde soorten onderzoek onder te kunnen vangen, naast wetenschappelijk onderzoek ook gerechtelijk onderzoek, ook dat in ons dagelijks leven, en nog veel meer. Het is *de situatie* die de onduidelijke trekken vertoont, niet de persoon die deel uitmaakt van de situatie. Een voorbeeld: Je komt

“De baby, de peuter en de kleuter leren hun omgeving door onderzoek kennen. De mens is eigenlijk zijn leven lang bezig met onderzoek, ongeacht opleiding of verstandelijke vermogens.”

thuis, je bent nog niet binnen, en je merkt dat je het slot niet open kunt krijgen met je sleutel. Dit is een onduidelijke situatie. Wat is er aan de hand? Heb je een verkeerde sleutel? Is er iets met het slot gebeurd tijdens je afwezigheid? Deze twee mogelijkheden leiden tot nieuwe vragen. Als je een verkeerde sleutel hebt, hoe kan dat dan? Je onderzoekt de andere sleutels die je bij je hebt; je probeert ze één voor één (*actie*). Je kunt de sleutel verloren hebben of laten liggen op de locatie waar je geweest bent. Dit kun je nagaan door terug te gaan of te bellen (*actie*), etc.

Russells onbegrip

Russell is tegenwoordig vooral nog bekend door zijn standaardwerk: *History of Western Philosophy*. Het laatste hoofdstuk daarvan gaat over Dewey. Russell prijst een aantal aspecten van Dewey's filosofie en gaat dan over tot een bespreking van de hierboven gegeven definitie.

Neem bijvoorbeeld de handelingen van een sergeant-instructeur met betrekking tot een groep rekruten, of die van een metselaar met betrekking tot een stapel bakstenen. Deze handelingen beantwoorden geheel aan Dewey's definitie van

'onderzoek'. Maar omdat het duidelijk is dat hij dergelijke handelingen daarin niet betreft, moet er een element zijn in zijn opvatting van onderzoek dat hij in de definitie vergeten is.⁴

Uit het voorgaande blijkt echter dat niet Dewey, maar Russell iets vergeten is, namelijk het lezen van de toelichting op de definitie. Met name de laatste strofe: “*its outcome cannot be anticipated*” moet Russell ontgaan zijn. Want dát kun je van de door Russell bedachte situaties niet zeggen. De sergeant-instructeur weet precies wat hij met de ordeloze troep rekruten aan moet, en de metselaar weet precies wat hij met de hoop bakstenen moet doen. En de uitkomsten zijn volledig duidelijk: een in rijen en rotten geordende troep marcherende soldaten, respectievelijk een gemetseld muurtje. Russell ziet hier dus een (tijdelijke) wanorde voor een “*indeterminate situation*” aan. En dat is jammer, want hij gaat nog ongeveer vijf bladzijden door met een bijna hilarische bespreking van wat hij meent dat voorbeelden van Dewey's wetenschapstheorie zijn.

Het gaat hier om het eerste misverstand tussen filosofen wat ik in mijn filosofiestudie tegenkwam. Er zouden nog vele volgen...

Noten

- 1 John Dewey, *Logic*, 66.
- 2 Ibid., 104-5.
- 3 Dewey, *Logic*, 105/6; vetgedrukte nadruk toegevoegd.
- 4 Bertrand Russel, *Geschiedenis van de westerse filosofie*, 19^e druk, 851/2.

Kees Hellingman promoveerde in 1979 in de filosofie, heeft jarenlang natuurkunde en filosofie onderwezen in het middelbaar onderwijs, is een groot liefhebber van John Dewey en heeft meerdere werken van John Dewey in het Nederlands vertaald. Zijn meest recente werk is de vertaling van “Liberalism and Social Action”.

De Geschiedenis als Hiernamaals

Wouter de Jong betoogt dat we via de ideeën van de Verlichting ‘historische autonomie’ hebben gewonnen. Dat we zelf de loop van de geschiedenis actief zijn gaan bepalen, in plaats van een goddelijk plan te volgen. Daardoor is ons collectief geheugen, de geschiedenis, een hiernamaals geworden waar historische helden blijven voortbestaan.

Het dier *homo sapiens* wordt net als elk ander dier (en organisme) gedreven door zijn genen om voort te bestaan en voort te planten, en heeft een eigen methode ontwikkeld om deze drang te bevredigen. Maar anders dan welk dier dan ook (zover wij wetenschappelijk hebben kunnen aantonen) heeft dit dier een cognitieve revolutie doorgemaakt die haar weerga niet kent.¹ Als gevolg hiervan leeft de mens niet alleen met een materialistisch hier-en-nu wereldbeeld waarin gereageerd moet worden op directe behoeften, maar ook met een ideëel wereldbeeld. Dat wereldbeeld wordt gevormd door een constructie van ideeën die niet naar de materialistische werkelijkheid verwijzen maar naar de manier waarop wij onszelf tot de wereld verhouden. In deze ideële werkelijkheid bestaat niet alleen het heden, maar ook verleden en toekomst. Het zelf kan nu over een tijdspanne begrepen worden en zo wordt de mens geconfronteerd met de eindigheid van het leven en de eindigheid van het zelf. De mens

wil bestaan, gedreven door zijn genen, en dus zoekt de mens een middel om door te gaan met bestaan nadat zijn materiële bestaansmiddel is versleten.

Vóór de Verlichting wist men zeker dat ook na de dood van het materiële lichaam er een bestaansmiddel voor de mens was. Als het materiële lichaam sterft blijft de ideële ziel doorbestaan in een ideële sfeer; het hiernamaals. Religie bood een handleiding en een meester

“Met de Verlichting op volle toeren stierf God een langzame dood, en daarmee ook het hiernamaals als sfeer en de ziel als bestaansmiddel”

om de omstandigheden in het hiernamaals te beïnvloeden. De gemiddelde mens kon slechts luisteren naar zijn priester, de morele regels zo strak mogelijk naleven, en hopen op Gods genade. De elites hadden meer middelen tot hun beschikking: organisatie, financiering, en politieke ondersteuning van de religieuze infrastructuur en activiteiten zoals gebedshuizen, kloosters, tempels, festivals, aalmoezen, heilige oorlogen, zendingsmissies en scholen. Het uitvoeren van Gods plan was een verzekering voor een enkeltje hemel, en dus werd het goddelijk plan de leidraad voor de geschiedenis.

Met de Verlichting op volle toeren stierf God een langzame dood, en daarmee ook het hiernamaals als sfeer en de ziel als bestaansmiddel. In diezelfde periode begon een enorme uitbreiding van ons collectief geheugen. Geschiedschrijving, historisch onderzoek, en archeologie begonnen samen met de natuurwetenschappen hun empiristische opmars.

Vanuit de natuurwetenschappen kwam het besef dat om de wereld te begrijpen je haar zelf moet onderzoeken in plaats van eeuwenoude (heilige) teksten te raadplegen of teleologische deducties te maken.² Dit idee werd toegepast op de sociaal-politieke werkelijkheid en om die te begrijpen moet je kennis hebben van oorzaken, historische omstandigheden, motieven van de actoren, en dus van historische personen. Langzaam werd duidelijk hoeveel invloed een

“Niet langer *Deo volente*, maar *volens nos*.”

mens kan hebben op niet alleen huidige maar ook toekomstige omstandigheden. Zodanig zelfs, dat sommigen verering ten deel viel die religieuze vormen kon aannemen. Bijvoorbeeld een generaal die tegenover een overmacht door creatief nadenken toch de slag kan winnen en de stad kan redden, werd geroemd in plaats van dat men God dankt. Een staatshoofd dat een sociale reorganisatie doorvoerde en zo de armste uit hun armoede omhoogtrok, werd geprezen om haar rechtvaardigheid in plaats van haar godsdienstigheid. Een kunstenaar die zijn kunst naar nieuwe hoogte tilde, werd

vereerd als ‘meesterlijk’ in plaats van ‘door God geïnspireerd’. Nieuwe communicatie- en transportmiddelen, zoals de telegraaf, de trein en de krant, zorgden ervoor dat informatie over mensen en gebeurtenissen veel sneller, veel verder en veel accurater kon worden verspreid. Menselijke invloed werd grijpbaar, tegelijkertijd werd goddelijke invloed afgewezen als overvloedige verklaring. Ooit was de geschiedenis een alomvattend goddelijk plan waarin iedereen een grote of kleine, maar altijd belangrijke rol, speelde. Met het winnen van historische autonomie was menselijke invloed niet langer beperkt tot het goed uitvoeren van Gods plan maar vrij om zich te ontwikkelen en haar eigen mogelijkheden te ontdekken. Zo kon zowel de diersoort mens als de individuele mens zelf beslissen wat het plan was. Niet langer *Deo volente*, maar *volens nos*.

De mensen die deze autonomie met beide handen hebben aangegrepen zijn de mensen die door de generaties na hun dood herinnerd, aangehaald, en besproken worden. De huidige historische situatie kan direct worden herleid naar hun keuzes, hun doelen, en hun overtuigingen. Het publieke optreden blijft voortbestaan en wordt zelfs moreel beoordeeld door dezelfde generaties die hen bespreken. Zo wordt een ideële versie van de historische persoon geconstrueerd die kan voortbestaan gesteund door het collectief geheugen. De omstandigheden van het ideële bestaan, dat wil zeggen *hoe* men herinnerd wordt, worden bepaald

“De tweede consequentie van historische autonomie is dat ideëel voortbestaan op de lange termijn onzeker is geworden.

God bood nog eeuwig leven als je in hem geloofde en dat geloof betuigde, *once you're in, you're in.*”

door de morele beoordeling. Men kan leven zoals men wil. Als je maar bepalend genoeg bent om herinnerd te worden kan je rustig sterven met de gedachte dat je voortbestaat in de herinnering van anderen en het collectief geheugen. In de zoektocht naar een nieuwe ideële sfeer om in voort te bestaan heeft de mens de eigen geschiedenis gevonden.

Elke medaille heeft een keerzijde, deze medaille voor historische autonomie dus ook. Waar God iedereen langs dezelfde lat legde en beoordeelde, hebben we nu een eindeloze hoeveelheid oordelen door talloze groepen mensen met verschillende morele systemen, historische perspectieven, en sociale posities. Dezelfde historische persoon kan volledig tegenstrijdig herinnerd en beoordeeld worden door verschillende groepen mensen. Hoe groter het aantal mensen

wiens leven positief dan wel negatief beïnvloed is, hoe krachtiger de morele beoordeling, des te groter is de historische invloed. De strijd tussen verschillende groepen om het *definitieve* morele oordeel versterkt de historische invloed van de persoon in kwestie alleen maar. Zolang de levende generaties het nog niet eens zijn en het vraagstuk relevant blijft, blijft de historische persoon bestaan. Hoe controversiëler de ideeën, daden, en uitspraken, des te moeilijker het voor iedereen wordt om een onverschillige houding aan te nemen tegenover de persoon in kwestie. Dit zien we nu gebeuren met (Nederlandse) historische

helden die eeuwenlang beschouwd zijn als degenen die ons rijkdom hebben gebracht. Nu de nazaten van hun slachtoffers sociaal emanciperen, worden de daden van deze helden in een ander licht gezet. De één z'n held is de ander z'n tiran.

De tweede consequentie van historische autonomie is dat ideëel voortbestaan op de lange termijn onzeker is geworden. God bood nog eeuwig leven als je in hem geloofde en dat geloof betuigde, *once you're in, you're in*. Deed je dat niet dan ging je ziel verloren. De geschiedenis maakt van dit binaire systeem een gradueel systeem. Hoe groter het publiek dat jou

“De geschiedenis is geen toevallige samenloop van omstandigheden, noch de werking van onkenbare deterministische krachten. De geschiedenis is mensenwerk van existentieel belang.”



Wouter de Jong is derdejaars Bachelor student Filosofie aan de Universiteit Utrecht en zijn interesse gaat vooral uit naar politieke filosofie.

herinnert en jouw herinnering doorgeeft aan generaties die jou niet hebben meegemaakt, hoe groter en zekerder jouw ideële voortbestaan. Echter, als je weinig indruk maakt tijdens dit leven heb je grote kans ook door de geschiedenis vergeten te worden, te verdwijnen uit het collectief geheugen, en te eindigen met bestaan in welke zin dan ook. De stichters van een willekeurig gezin worden over het algemeen al door hun achterkleinkinderen nauwelijks meer gekend, laat staan herinnerd, en alleen nostalgisch warm beoordeeld als voorouders. De stichters van het Derde Rijk daarentegen zullen waarschijnlijk voor altijd bekend blijven, samen met hun ideeën en daden. Zelfs al worden zij door bijna iedereen veroordeeld als immoreel en kwaadaardig, ze blijven bestaan. Hun invloed wordt erkend, er wordt ruimte voor hen gereserveerd in het collectief geheugen. Waarschijnlijk hebben zij meer invloed op ieder van ons denken en leven dan onze betovergrootouders.

Dus waar we eerst indruk moesten maken op God, moeten we nu indruk maken

op elkaar en zullen er mensen ondergesneeuwd raken. Ieder mens heeft nu eenmaal een beperkte hoeveelheid aandacht die hij of zij kan geven aan anderen, en die zal niet genoeg zijn om iedereen op te merken. Alleen diegenen die opvallen zullen meer aandacht krijgen dan zij geven, en alleen deze mensen zullen herinnerd worden. Iedereen gaat op zoek naar een publiek, om aan anderen te bewijzen dat ze bestaan en daarmee voor henzelf te bevestigen dat zij bestaan. Nieuwe communicatievormen maken dat een stuk makkelijker. Terwijl ik dit schrijf kan ik, op hetzelfde apparaat, opzoeken wat een president aan de andere kant van de oceaan denkt, vindt en voelt, hij etaleert het zelfs actief voor de hele wereld. Hoe meer je op Facebook post, hoe meer van je leven bewaard blijft. Hoe meer je tweet, hoe meer mensen weten dat je wat te zeggen hebt (of niet). Hoe meer reacties je krijgt, hoe meer je eigen bestaan en invloed voor jou bevestigd wordt.

Opgenomen worden in een universeel beschikbare database is echter iets heel anders dan aangewezen worden als

historisch bepalende factor. Bij veel mensen is er een drang zich te laten gelden, en bij sommige mensen is die drang zo groot dat zij meer waarde hechten aan hun ideële voortbestaan dan aan hun huidige materiële bestaan. Dat is logisch als je dat beschouwt als een langetermijninvestering. Menig artiest, sporter en politicus heeft zichzelf dood gewerkt, of is bezweken onder eigen prestatiedruk, maar is daarmee ook onsterfelijk geworden in de ideële zin. Zij hebben iets onomkeerbaar veranderd aan de status quo, en moeten benoemd worden om onze wereld te begrijpen. Deze mensen worden de pijlers van ons collectief geheugen, de ankers van onze morele systemen, de vaste aanknopingspunten om de geschiedenis te kennen, het heden te begrijpen en de toekomst te voorzien. De geschiedenis is geen toevallige samenloop van omstandigheden, noch de werking van onkenbare deterministische krachten. De geschiedenis is mensenwerk van existentieel belang. Ze is van de mens, voor de mens, door de mens, om de mens.

Noten

- 1 Yuval Noah Harari, *Sapiens, A Brief History of Humankind*
- 2 Francis Bacon, *Novum Organum*

De geschiedenis van Marloes Biel, tot dusver.

Marloes Biel, paardentemmer en filosoof, vertelt ons over haar carrière en de lessen van filosofie en paarden die haar helpen met haar werk als voorzitter voor de politieke partij Student & Starter.

Mijn weken vul ik in met drie hele verschillende bezigheden. Het ene moment zit een congres van Student & Starter voor, een paar uur later sta ik tot mijn knieën in de modder om paarden te trainen en 's avonds zit ik met m'n neus in de boeken voor mijn master *Applied Ethics* aan de UU. Drie hele verschillende werelden, die elkaar toch op een hele fijne manier aanvullen.

Na mijn eindexamens heb ik een tussenjaar genomen, door een blessure na een val van een paard was dit helaas noodzakelijk. In dit jaar heb ik een opleiding gedaan tot paardentrainer en -instructeur. Deze opleiding wijkt af van de 'traditionele benadering' van het trainen van paarden. In deze methode grijp je terug op het natuurlijke gedrag van een paard, probeer je vanuit daar zijn (probleem)gedrag te verklaren en daar waar nodig problemen op te lossen of het paard nieuwe vaardigheden aan te leren. Het tweede, derde en vierde jaar van deze opleiding heb ik later gecombineerd met m'n bachelor

filosofie aan de UU. Vanaf het moment dat ik aan deze opleiding ben begonnen heb ik veel lesgegeven, heel veel ervaring

“Het ene moment zit ik een congres van Student & Starter voor, een paar uur later sta ik tot mijn knieën in de modder om paarden te trainen en 's avonds zit ik met m'n neus in de boeken voor mijn master *Applied Ethics* aan de UU.”

opgedaan en vanuit daar verkreeg ik steeds beter de mogelijkheid om oplossingsgericht te denken. Deze oplossingen vonden altijd hun oorsprong in de natuurlijke reactie van een paard en de vraag of we dit in ons voordeel kunnen gebruiken voor complexe problemen.

Ondanks dat ik het heel erg naar mijn zin had in het lesgeven miste ik toch de uitdaging en ben ik filosofie gaan studeren. Op de basisschool werd mij gevraagd om te stoppen met vragen waarom dingen zijn zoals ze zijn, de juf vond het irritant “want dingen zijn gewoon zo”. Ik vond dat destijds maar moeilijk te accepteren, en die onvrede zat nog steeds ergens weggestopt toen ik op zoek ging naar een studie. Bij filosofie voelde ik de vrijheid om de vragen te stellen die me in de weg zaten. Tijdens mijn studie leerde ik dat de basis voor een probleem of een meningsverschil vaak nog veel dieper gegrond is dan ik in de eerste instantie dacht te zien. Dit leerde ik vooral kennen met de invloed van verschillende mensbeelden op ethische en

politieke theorieën. Ook de politieke filosofie in het algemeen trok mijn aandacht, deze interesse voor politiek bracht me in 2016 bij Student & Starter.

Via een vacature voor secretaris van het partijbestuur belandde ik van het ene op het andere moment midden in Student & Starter. De frisse blik, de enorme ambitie en

“Bij filosofie voelde ik de vrijheid om de vragen te stellen die me in de weg zaten.”

de constructieve, progressieve politieke lijn van de partij trokken me onwijs aan. Daarnaast is het een transparante partij waarin zowel de organisatorische kaders als politiek altijd openliggen ter discussie. Deze discussie wordt gevoerd met een open en progressieve houding. Een houding en visie die in alle facetten van de partij doorsijpelt. Na een jaar als secretaris werd ik in september 2017 benoemd tot voorzitter. Zeven maanden voor de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2018 was het aan mij, als complete nieuwkomer in de wereld van verkiezingen, campagne en zonder ervaring als voorzitter, om de partij door de campagne te loodsen en de verkiezingen tot een succes te maken.

Als voorzitter ben je (als het goed is) niet bezig met de daadwerkelijke invulling van de campagne, het verkiezingsprogramma, de politieke lijn of het vormen van de kieslijst. Kort samengevat is het jouw enige taak om ervoor te zorgen dat alles loopt, dit in samenwerking met de rest van je bestuur. Concreet betekent het dat je gedurende een week bakken aan informatie op je afgevuurd krijgt, informatie die niet altijd eenduidig is over wat verstandig is om te doen. Deze informatie moet bij de juiste personen terecht komen, en als het voor onrust zorgt is het jouw taak om ervoor te zorgen dat daar op een goede manier mee omgegaan wordt. Nu hoor ik jullie denken “Ja, allemaal leuk dit, maar wat heb je daar te zoeken als filosoof?”. Nou, eerlijk gezegd best veel! Student & Starter is een club mensen met héél veel mooie, ambitieuze plannen. Plannen die heel goed kunnen werken, maar dan moeten ze wel goed doordacht zijn en uitgewerkt worden. Als voorzitter ben je degene die hier nog een keer goed naar moet kijken en daar waar nodig wat vragen neerleggen die de mensen weer verder kunnen helpen in hun denkproces. Daarnaast ben je in het geval van conflict degene die op zoek gaat naar de oorzaak van het conflict, aan de basis daarvan is misschien zelfs een *common ground* te vinden waarvandaan we iets op kunnen bouwen waar iedereen achter staat. In alles ben je de persoon die het grote plaatje blijft zien, kritische kanttekeningen zet en kan omgaan met veel verschillende meningen en met al die verschillende meningen

toch probeert een conclusie te trekken waarmee gewerkt kan worden. Dit zijn eigenschappen waar je als filosofiestudent mee moet werken en het steeds verder leert ontwikkelen. Toch is er één belangrijke eigenschap die ik te danken heb aan mijn werk met de paarden die ik écht niet had kunnen missen in mijn jaar als voorzitter van Student & Starter.

“In alles ben je de persoon die het grote plaatje blijft zien, kritische kanttekeningen zet en kan omgaan met veel verschillende meningen en uit al die verschillende meningen toch probeert een conclusie te trekken waarmee gewerkt kan worden.”

De grap van het oplossen van het werken met probleempaarden is niet zozeer het paard zelf, de sleutel ligt hem vaak bij de eigenaar. De manier waarop iemand het verhaal vertelt geeft mij zeer belangrijke informatie, de manier waarop iemand omgaat met zijn paard en in de wereld staat maakt dat ik kan bepalen hoe ik mijn

verhaal het beste kan insteken. Een verkeerde inschatting hierin kan maken dat ik het vertrouwen van of het paard, en/of de eigenaar verlies. Een zeer sterk gevoel voor verbale en non-verbale communicatie en een oog voor detail is hierin onmisbaar. Iemand met angst voor paarden zal heel anders omgaan met een probleem dan iemand die het (wel degelijk aanwezige) gevaar absoluut niet ziet. Een paard met veel nare ervaringen kan óf in de aanval gaan, óf zich volledig afsluiten voor de buitenwereld en het allemaal over zich heen laten komen. Twee hele verschillende reacties die hun oorsprong kunnen hebben in dezelfde gebeurtenis. Om de oplossing te vinden is het belangrijk om te weten wat deze gebeurtenis geweest is, en hoe het paard van nature reageert. Voor *people's management*, mijn meest uitdagende taak tijdens de campagnetijd, was al deze ervaring onmisbaar. Het feit dat ik jaren tot mijn enkels in de modder heb gestaan om te observeren, alles op te slaan en op basis daarvan de leiding te pakken in het proces

van de oplossing maakt dat ik hier nu ook toe in staat was tijdens de campagne. Dit gecombineerd met een analytisch vermogen, het stellen van kritische vragen en niet vast willen houden aan vaste kaders, wat ik heb geleerd tijdens mijn filosofiestudie, maakt dat de campagnetijd wat mij betreft een succes is geworden.

De aankomende vier jaar gaat Student & Starter knallen met twee zetels in de raad. Met onze

constructieve progressiviteit zorgen we voor een frisse blik op de prachtige stad die Utrecht is. Op het moment van schrijven van dit stukje zijn onze eerste twee moties van deze collegeperiode zelfs al ingestemd. Dankzij deze twee moties komt er meer ruimte voor creatieve burgerinitiatieven (zoals de pop-up hangmatten) en wordt het mogelijk om openbare voorzieningen zoals sportkantines multifunctioneel in te zetten.



Fotograaf: Marleen Stoker

Marloes Biel (23 jaar) is studente *Applied Ethics* en oud-secretaris van de FUF. In haar vrije tijd geeft ze paardrijles en vorig jaar was Marloes de voorzitter van het bestuur van *Student & Starter*, waar ze nu de fractie-secretaris is.

BUITENLAND

Sociale verhoudingen in de filosofie

Hoe is het om in ons buurland België filosofie te studeren? Is dit wel echt fundamenteel verschillend met in Nederland studeren, aangezien deze twee landen op het eerste gezicht veel op elkaar lijken? *De Filosoof* ging te rade bij Research Masterstudente **Mariëlle Ekkelenkamp**, die afgelopen jaar op uitwisseling is geweest naar Leuven. Mariëlle laat ons kennis maken met de Vlaamse studiementaliteit en omgangsvormen en plaatst ze hier een kritische noot bij de sociale verhouding tussen man en vrouw aan de universiteit.

Tijdens het najaar semester van 2017 ben ik op uitwisseling geweest naar Leuven als onderdeel van de Research Master Philosophy in Utrecht. Mede hierom had ik voor deze master gekozen, vanwege de mogelijkheid binnen het programma om naar een partneruniversiteit te gaan. Ik koos de KU Leuven omdat deze de specialisatie esthetica aanbiedt en het een internationaal erkende filosofiefaculteit heeft. Ik heb zelf namelijk een achtergrond in zowel filosofie als kunstgeschiedenis en ik wilde me graag verder verdiepen in het raakvlak tussen deze twee.

Leuven staat erom bekend een vruchtbare omgeving te zijn voor filosofische ambities. De sfeer die er in de prachtige

universiteitsgebouwen hangt spreekt zeker tot de verbeelding. Iedereen die ik erover spreek is daar zeer lovend over. Ik had hier al van kunnen proeven tijdens een conferentie over waarneming en ervaring¹ een halfjaar ervoor. Ook de vakken die ik er gevolgd heb, waaronder een hoorcollegereeks van professor

“Naar mijn idee slaat de Nederlandse vrijpostigheid als het gaat om het verkondigen van je eigen mening vaak een beetje door. Met name als studenten discussietijd benaderen als een moment om ongefilterde ideeën de wereld in te sturen.”

Julia Jansen over Edmund Husserl, de grondlegger van de fenomenologie, waren van erg hoog niveau. Naast de filosofiefaculteit bevindt zich in Leuven namelijk het Husserl archief. Toch moet ik zeggen dat de Vlaamse studiementaliteit en –houding – sociale omgang in het algemeen eigenlijk – me verrasten.

Als Nederlander heb ik wel vaker te kampen gehad met vooroordelen over directheid en gierigheid maar ik had niet gedacht dat het nodig was me hierop voor te bereiden voordat ik naar België vertrok. We spreken immers deels dezelfde taal en hadden tweehonderd jaar geleden nog dezelfde nationaliteit. Nee, België is wel degelijk een ander land met andere omgangsvormen en tradities waar ik op de universiteit uitgebreid kennis mee maakte.

Het eerste wat mij opviel was de manier waarop studenten zich in de les gedroegen. In een werkgroep die ik volgde was het bijvoorbeeld uitzonderlijk als iemand zijn of haar mond opendeed. Dit terwijl het een practicum was met een participatiecijfer. De docent spoorde studenten regelmatig aan om deel te nemen aan de discussie, maar het mocht meestal niet baten. Op de twee aanwezige Nederlanders (waaronder ikzelf) en een uitzondering na, zei niemand wat. Wellicht kwam dit omdat afgaan in een groep, om ineens op te vallen om zowel goede of slechte redenen, een eng idee was.

Aan Nederlandse universiteiten – waaronder Leiden, Amsterdam en Utrecht – is in mijn ervaring onder filosofiestudenten het omgekeerde het geval. Daar moet de docent eerder tot stilte manen dan smeken om actieve deelname. Naar mijn idee slaat de Nederlandse vrijpostigheid als het gaat om het verkondigen van je eigen mening vaak een beetje door. Met name als studenten discussietijd benaderen als een moment om ongefilterde ideeën de wereld in te sturen. De spraakzaamheid van Nederlanders is in die gevallen

“Je luistert naar de docent want die weet hoe het zit.”

niet te verkiezen boven de bedachtzaamheid van Belgen.

De hiërarchische structuur van de universiteit heeft met dit verschil te maken. In Leuven was de student-docent verhouding een stuk traditioneler dan ik in Nederland heb ervaren. In feite bepaalt de docent de stof, hoe daar mee omgegaan wordt en wat voor soort opdrachten daarbij horen. Je luistert naar de docent want die weet hoe het zit. Kritische vragen worden daarbij wel gesteld maar niet in de discussie tijdens college. Dit bleek wel uit de reacties die ik kreeg op bepaalde kritische argumenten. Het

volgelingengedrag van veel van de Belgische studenten is zo wel te verklaren.

De reputatie van Nederlanders binnen dit systeem is schrikbarend. Er was zelfs een bijeenkomst georganiseerd speciaal voor Nederlandse uitwisselingstudenten over de *do's* en *dont's* aan de KU. Zo werd er gezegd dat je docenten met ‘professor’ en ‘u’ moet aanspreken. In België staan docenten niet alleen hoger op de intellectuele maar ook op de sociale ladder. Dat algemene beleefdheden van zelfsprekendheden zijn, totdat anders wordt aangegeven, kunnen simpele Nederlanders blijkbaar niet uit zichzelf snappen.

Er zijn daarnaast sociale problemen binnen de filosofie die zowel in België als



Nederland van toepassing zijn: de scheve verhouding tussen mannen en vrouwen. Zowel in het materiaal dat behandeld wordt als de personen die dit materiaal doceren, zijn vrouwen nog altijd zeer sterk in de minderheid. In Leuven heb ik wel vrouwelijke docenten gehad maar geen vrouwelijke filosoof voorbij zien komen tijdens de les. Initiatieven om daar verandering in te brengen

“In België staan docenten niet alleen hoger op de intellectuele maar ook op de sociale ladder. Dat algemene beleefdheden vanzelfsprekendheden zijn, totdat anders wordt aangegeven, kunnen simpele Nederlanders blijkbaar niet uit zichzelf snappen.”

komen vaak neer op een vorm van positieve discriminatie. Zo hoorde ik in Leuven dat er van vrouwelijke studenten gewoon minder wordt verwacht. Het is al heel wat als ze praten in de les. Mannen doen dat sowieso wel dus daar zijn we kritischer op. Dit is niet alleen neerbuigend naar vrouwen toe maar ook oneerlijk tegenover

mannen.

In Nederland wordt er bijvoorbeeld soms anoniem nagekeken. Namen worden van toetsen of papers verwijderd zodat de docent niet beïnvloed kan worden door al dan niet bewuste vooroordelen over geslacht, afkomst of eerdere academische prestaties. Maar deze maatregel is niet voordelig voor studenten die erg hun best doen tijdens de colleges maar minder sterk zijn in het schrijven van papers of het maken van tentamens. Participatie wordt zo niet gestimuleerd.

In Utrecht heeft Assistant Professor in Early Modern Philosophy Chris Meyns zich ingezet om oplossingen te verzinnen voor de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen in de filosofie. Door bijvoorbeeld meer aandacht te geven aan vrouwelijke filosofen die de geschiedenisboeken om dubieuze redenen niet gehaald hebben of door onderzoek te stimuleren dat uitzoekt hoe het komt dat vrouwen over het algemeen minder vocaal zijn tijdens de les en hoe dat het beste aangepakt kan worden.

Als student heb ik wel gemerkt

dat het aanklappen of verzuipen is in een filosofisch debat. Vaak heb je geen moment om even rustig je argument na te gaan voordat je deze aan anderen voorlegt. Omdat vrouwen over het algemeen wat bedachtzamer zijn dan mannen (natuurlijk lang niet altijd) krijgen zij door het rappe tempo waarop een discussie zich kan ontwikkelen niet altijd de kans om ertussen

“Hierdoor lijken vrouwen vaak stiller of minder betrokken, maar niks hoeft minder waar te zijn. De opties zijn eigenlijk: je optrekken aan de mannelijke norm door zelf ook te gaan schreeuwen of van een afstand, ogenschijnlijk passief te staan kijken.”

te komen. Helemaal als de gemoederen hoog oplopen laten actieve deelnemers hier ook geen ruimte voor. Hierdoor lijken vrouwen vaak stiller of minder betrokken, maar niks hoeft minder waar te zijn. De opties zijn eigenlijk: je optrekken aan de mannelijke norm door zelf ook te gaan schreeuwen of van een afstand,

Dynamische Traagheid, Geduldige Snelheid

In de rubriek *Esthetisch* geven wij een toneel aan de esthetiek, besprekingen, recensies en achtingen van kunst en schoonheid. In deze eerste verschijning een column van **Peter van Belkom** over het begrip snelheid in film.

Het medium film wordt vaak geassocieerd met beweging, snelheid en dynamiek. De trage film schijnt een *contradictio in terminis* te zijn, omdat het medium bestaat bij gratie van de razendsnelle opvolging van beelden, eventueel ondersteund met geluiden. Wat maakt een trage film eigenlijk traag? Velen zullen, met de meer traditionele en narratieve films in het achterhoofd, antwoorden dat een film traag is als ‘het verhaal zich langzaam ontvouwt’, of als ‘de film verveelt’. Deze standaardantwoorden zijn interessant, omdat deze de mogelijkheid opwerpen dat het tempo van een film moeilijk is te onderscheiden van de perceptie van snelheid. Voor iemand die erg visueel is ingesteld, zullen beelden, mits ze vakkundig zijn geconstrueerd, een rijke wereld aan gedachtes, associaties en andere gewaarwordingen oproepen, waardoor ‘het verhaal’ extra dimensies zal krijgen en complexer zal worden. Men zou kunnen stellen dat deze perceptie strikt moet worden onderscheiden van de ‘objectieve’ snelheid, maar zo eenvoudig is het niet. Frames volgen elkaar op met een vooraf vastgelegde snelheid die wordt

bepaald door de technologische productiemiddelen. Het merendeel van de moderne films is geschoten in 24 fps; dat geldt voor zowel nagelbijters als *Die Hard* als voor Chantal Akermans *Jeanne Dielman, 23, quai du commerce, 1080 Bruxelles*. Wat doorgaans onder het tempo van een film wordt verstaan heeft vaak betrekking op de status van de dramatische gebeurtenis in de context van het plot als afgerond geheel. Het vaststellen van het tempo van een film verwordt tot een interpretatieve bezigheid, waarin de betekenissen van het gebeurde binnen het kader van een bredere ontwikkeling worden geplaatst. In een film als *The Avengers* wordt er heel veel gevochten, maar toen ik de film keek, vond ik dat er maar weinig gebeurde, ondanks de vele actiescènes. Misschien kwam het door de bijna misdadig clichématige dialogen of door het totale gebrek aan karakterontwikkeling: tijdens het kijken van die film was ik me pijnlijk bewust van de verstreken tijd.”

“Misschien kwam het door de bijna misdadig clichématige dialogen of door het totale gebrek aan karakterontwikkeling: tijdens het kijken van die film was ik me pijnlijk bewust van de verstreken tijd.”



ogenschijnlijk passief te staan kijken. Het zou beter zijn als de universitaire omgeving de mogelijkheid biedt van andere vormen van filosofische expressie. Tot nu toe valt dat in mijn ervaring tegen.

Ook in Leuven is filosofie een mannenaangelegenheid. Hoewel esthetica en andere kunst gerelateerde vakken vaak goed bezocht worden door vrouwen zijn in ieder geval de docenten, en in het bijzonder de hoogleraren, bijna altijd mannen. Dit komt natuurlijk ook omdat vrouwen minder vaak doorstuderen. Ik hoop dat mijn generatie daar over een aantal jaar verandering in kan brengen.

“Zo hoorde ik in Leuven dat er van vrouwelijke studenten gewoon minder wordt verwacht. Het is al heel wat als ze praten in de les. Mannen doen dat sowieso wel dus daar zijn we kritischer op. Dit is niet alleen neerbuigend naar vrouwen toe maar ook oneerlijk tegenover mannen.”



Mariëlle Ekkelenkamp is een tweedejaars Research Master student Philosophy aan de Universiteit Utrecht met een specifieke interesse in de relatie tussen filosofie, esthetica en kunstgeschiedenis. Ze heeft een Bachelor in wijsbegeerte en kunstgeschiedenis afgerond aan Universiteit Leiden. Momenteel is haar onderzoek vooral gericht op de verbinding tussen filosofische ideeën, media en de kunstpraktijk in de late achttiende en negentiende eeuw in West-Europa.

Noten

1 “Conceptions of experience in the German Enlightenment between Wolff and Kant”, 24-25 februari 2017, georganiseerd door Karin de Boer (KU Leuven) en Tinca Prunea-Bretonnet (Universiteit van Boekarest).

los te zien van een bepaalde visie op esthetiek.

Het adjectief 'traagheid' wordt vaak in pejoratieve zin gebruikt. Dat is meestal problematisch, omdat het vaak niet duidelijk is wat er eigenlijk onder 'traagheid' wordt geschaard en het er dus alle schijn van heeft dat het verwijt van traagheid vaak neerkomt op het uiten van voorbarige kritiek. In technisch opzicht kunnen lange shots veel toevoegen aan de stijl en de toon van een werk en in narratologisch opzicht kan het uitblijven van het gesproken woord ook heel relevant zijn. Een filmmaker en/of scenarist kan de vertwijfeling van een personage bijvoorbeeld overbrengen door de inzet van dialoog, of juist door een omissie hiervan. Wanneer men gevoel begint te krijgen voor de specifieke cadans van een film, ontstaat er hiermee een ruimte voor een meer betekenisvolle en

diepere waardering.

Een voorbeeld van een filmmaker die vaker deze 'complexe traagheid' als stilistisch middel inzet is Jessica Hausner, voormalig jurylid van wat mij betreft de meest interessante sectie van het jaarlijks terugkerende Cannes-festival is: *Un Certain Regard*. In deze sectie worden films vertoond die volgens de organisatoren op een originele manier de traditionele vertelperspectieven bevragen. Hausners eigen films zijn meerdere malen in deze selectie opgenomen, met als meest recente bijdrage de film *Lourdes*. *Lourdes* doet bij tijd en wijle denken aan de complexe traagheid van de films van die andere virtuoos van de Oostenrijkse New Wave, Michael Haneke (*Das weiße Band*, *Le temps du loup*), op andere momenten weer aan het minimalistische hyperrealisme van de Mexicaanse

regisseur Michel Franco (*Después de Lucía*, *Chronicle*). In zeer lange shots wordt het verhaal verteld van een lichamelijk gehandicapte Katholiek, diagnose: multiple sclerose, die haar heil zoekt in een bedevaartstocht naar, jawel, Lourdes. De film zit vol met droge, onderkoelde en zeer zwartgallige humor. Het contrast tussen de misère van het ogenschijnlijk uitzichtloze lijden van de gehandicapten en de uitgesproken vrolijkheid van de begeleiders komt sterk naar voren. De Katholieke staf van het reisgenootschap blijft er maar op hameren dat niet alleen het lichaam moet genezen, maar tevens de ziel. Tijdens de confessie zegt de priester tegen de protagonist dat mensen die wel kunnen lopen niet altijd gelukkiger zijn. Dit zijn ongekend harde woorden voor iemand die met de alledaagse realiteit van het leven met een lichamelijke

beperking worstelt. Op de laatste dag van het verblijf in Lourdes gaat de groep op excursie naar de *Pic du Jer* in de Pyreneeën, maar uiteraard kunnen alleen de mensen die niet in een rolstoel zitten mee. Plotseling kan de protagonist weer lopen, maar is het een echte genezing of slechts een tijdelijke verbetering van haar conditie? De 'genezing' blijft onverklaard, maar is het ook onverklaarbaar? We zien hoe de 'gezezen' pelgrim weer vreugde uit haar alledaagse leven kan scheppen. *Lourdes* is een verrassende en bitterzoete komedie over *the haves and the have nots* en wordt, ondanks het beladen thema, nergens somber of uitzichtloos. De film noopt tot reflectie en de strak uitgevoerde cinematografie is trouwens adembenemend.

De toon van de film wordt vormgegeven door de ingetogen verhaaltijl. Het thema is natuurlijk zwaarbeladen en het is een gedurfde zet om een donkere comedy over het Katholieke geloof te maken. De kijker wordt echter uitgenodigd om zelf actief deel te nemen aan het verhaal; Hausner presenteert geen pasklare antwoorden en het wordt nergens duidelijk of de wens, het wonder, de vader van de gedachten blijkt te zijn. Maar wat 'gebeurt' er nu eigenlijk in de film? Heel veel en heel weinig dus. Zowel het zielenheil als de dagelijkse sleur worden belicht. Misschien is *Lourdes* nog wel het beste in de traditie van Molière te plaatsen; de frivoliteit en de opperste ernst zijn niet mutueel exclusief, maar komen bij elkaar in de komedie van het bestaan. De mens komt

naar voren in al haar complexiteit en tegenstrijdigheden. *Lourdes* is noch een aanklacht tegen de dogmatische kanten van het Katholicisme, noch slapstick. De oprechtheid en de morele integriteit zit verscholen in het geduld van de filmmaker en de onderkoelde, subtiele humor van het scenario. *Lourdes* is slechts één ingenieus voorbeeld van hoe tempo en narratief met elkaar kunnen samenhangen. Pro-tip: bekijk ook eens *Amour fou* van dezelfde regisseuse.

Misschien zal ik in de toekomst nog eens een stukje schrijven over trage boeken. Maar alles op zijn tijd.



Kopje koffie?

“Maar wat ‘gebeurt’ er nu eigenlijk in de film? Heel veel en heel weinig dus. Zowel het zielenheil als de dagelijkse sleur worden belicht. Misschien is *Lourdes* nog wel het beste in de traditie van Molière te plaatsen; de frivoliteit en de opperste ernst zijn niet mutueel exclusief, maar komen bij elkaar in de komedie van het bestaan.”

Peter van Belkom houdt een blog bij over film: <https://culturalmoods.wordpress.com>

Studievereniging

De secretaris van de *FUF*, **Cynthia Zwijnenburg**, brengt verslag uit van het reilen en zeilen van de studievereniging. Deze keer in de vorm van een gedicht, geschreven voor haar medebestuurleden, ter gelegenheid van het open podium.



Wil je op de hoogte blijven van de activiteiten van de FUF? Neem dan een kijkje op de site:
www.fufxl.nl

Pollepel

Wat als de taart op
is Onze manen kort
En de blauwe ogen
Gekleurd tot doffig
grijs;

Wellicht treffen wij
elkaar. Onderweg in de
regen Richting de
supermarkt,
Een warm watertje in onze ene
hand, Een geit uitlatend in de
andere.

Lopend door de Voorstraat tussen
de Druppelende herinneringen:
Van, lachen tijdens de vergaderingen,
Biertjes drinken met half groene
gezichten, Tot kalenderfoto's met
aantrekkelijke billen.

Herinneringen.

Wij hebben de
Maasduinen Beklommen,
Utrechtse plassen bezwommen,
en Karaoke overwonnen
Met elkaar als uitrusting.

Tussen 't welbekende
Hokleefeten:
Maaltijdsalades,
Kaaastengels, en
Te oranje worteltjes

Staat bestuur Pol,

Driftig te dansen
In de volle
regen.

Mocht ik ooit de kans krijgen om een toekomstig actiepuntje
@iedereen te notuleren, dan zou ik het volgende ambiëren: dansen
in de regen der bestuursherinneringen.

Want afscheid nemen, bestaat niet.

De man op straat

In het drukke leven van de moderne wereld staan we niet zo vaak stil bij de interessante momenten van het dagelijkse leven. Bachelorstudent wijsbegeerte **Maarten Peels** geeft ons een van deze momenten; het tegenkomen van een onbekende man op straat kan zomaar leiden tot een *actuele* discussie op het gebied van referenda, deliberatieve democratie en de rol van de burger in dit alles.

Onlangs begonnen de eerste echte lentedagen: zonnetje, klein briesje, een temperatuur waarmee je met een T-shirt over straat kon. Het ijs was allang gesmolten, de tentamens waren voorbij en de straten van Utrecht liepen over van de mensen.

Bij een vriend thuis in Lombok hadden we een eigen terras gemaakt op de stoep voor zijn huis. Op een paar klapstoelen voerden we onder het genot van Holger bier discussies over Foucault, genderneutraliteit en uiteindelijk democratie; regelmatig wisselden we dit af met loeren naar de mensen en de auto's die voorbijkwamen.

Na het vallen van de avond gebeurde er iets moois. Toen de pizza's van de tent aan de overkant bijna op waren liep er een man langs met een koptelefoon op en een Amstel-halve liter in zijn hand. Hij stopte toen hij de laatste pizzapunt zag liggen, pakte die op en nam er een hap van. Omdat mijn vriend hem toen redelijk onvriendelijk had aangekeken, zei de man al kauwend 'Ah, jij bent Holleeder,' en ging ons allen vervolgens af met bijnamen en verzonnen verhalen (ik was 'de man die alles voor Holleeder regelde'). Een kwartier wist hij ons aan het lachen te houden voordat het bij een serieuzer onderwerp kwam. Hij kwam uit Botswana en had over de hele wereld cocaïne gesmokkeld; in de Dominicaanse republiek zat hij vijf jaar in de gevangenis wegens een verraad voordat hij naar Nederland kwam in 2012. We praatten later over democratie en politici, waarop hij een interessant punt inbracht. In die kansloze gevangenis zat hij vaak met meer dan 20 man in een kleine ruimte, en daar ontstonden natuurlijk af en toe conflicten. Wat er dan gebeurde is dat twee representanten van de gevangenen naar de directeur stapten om de kwestie bij hem neer te leggen. Dit bracht hij vervolgens in verband met de discussie over wat er beter kon in de politiek.

Want, zei hij, zo'n soort systeem zou geen kwaad kunnen in Nederland: Aan de top zitten de grote politici die vóór de verkiezingen zeggen dat ze voor het volk spreken en grote verantwoordelijkheden op hun schouders zullen dragen. Maar na de uitslag gooien ze, 'Hop!', die last eraf en gaan ze door met hun eigen plannen (dit beeldde de man mooi lichamelijk uit). De mensen zouden in gesprek moeten kunnen gaan met politici, en meer representanten dichterbij huis hebben: 'Zet een burgemeester in Lombok' stelde hij voor. Dan zou je pas een eerlijke regering krijgen.

In feite had deze man het over deliberatieve democratie. Het meest uitgebreid verwoord door de Duitse filosoof en socioloog Jürgen Habermas, deze stroming stelt in essentie dat in de publieke sfeer een collectief rationeel debat moet plaatsvinden waarvan de resultaten worden doorgespeeld naar de regering. Politici gaan direct in gesprek met burgers, en moeten goede redenen geven voor hun beleid. Het grote verschil met de huidige situatie is dat er zonder de tussenweg van de media en verkiezingen de wensen van het volk aan politici kenbaar kunnen worden gemaakt. Met een dergelijk systeem verminder je de poppenkast van de politiek dus aanzienlijk en wordt er geluisterd naar wat burgers écht willen. Mogelijk kan dit minderheden uit de verdrukking helpen: naar ieders stem wordt geluisterd, of je nu man bent of vrouw, arm of rijk, allochtoon of autochtoon, en of je van diepvriespizza's houdt of niet.

Deze vorm van democratie hoort men niet te verwarren met referenda. De fiasco's die we daarmee hebben meegemaakt in de afgelopen jaren illustreren de zwaktes van het medium. Een referendum namelijk, zoals David Van Reybrouck het stelt in *Tegen Verkiezingen*, is een veel te bot middel om te komen tot een democratisch besluit. In de ideale situatie heeft iedereen die over een zeker

onderwerp gaat stemmen er verstand van en komt het grootste deel van de bevolking geëngageerd opdagen op de dag des oordeels, maar de werkelijkheid leert ons dat men slechts tot een zeer oppervlakkig begrip van de situatie komt en dat de opkomsten vaak abominabel zijn. Het Oekraïne referendum in Nederland trok slechts 32% van de kiezers, en het nare verloop van het proces zorgde ervoor dat het experiment werd beëindigd; na decennia te hebben gestreden voor de invoer werd D66 teleurgesteld door het resultaat en pleitte samen met andere grote partijen voor afschaffing. Gedurende de Brexit-campagne, bijvoorbeeld, werd het electoraat niet alleen fenomenaal slecht geïnformeerd, ook werden er ronduit leugens verteld. Vlak na de uitkomst was de tweede hoogste zoekterm op Google in de UK dan ook 'What is the EU?', een andere populaire 'What happens when we leave the EU?'. Hoe was de hele geschiedenis van Brexit verlopen als men op een opbouwende wijze was gaan discussiëren, zonder sensatiemediën en zonder referendum?

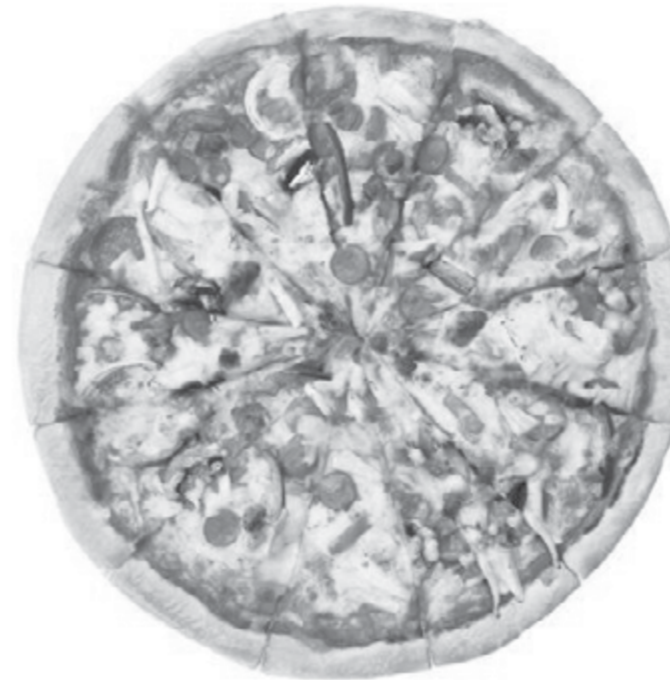
Deliberatieve democratie heeft ook zijn haken en ogen. Een groot probleem ervan brengt Ilya Somin op in *Deliberative Democracy and Political Ignorance*: de eisen die deliberatieve democratie stelt aan kennis en rationele vaardigheden zijn veel te

hoog voor de meeste stemmers. Er heerst een grote politieke onwetendheid en irrationaliteit onder de bevolking, en zelfs de politieke kennis die men bezit wordt niet rationeel bekeken. Het regeren van een zo complexe maatschappij als die van ons is veel te moeilijk om te bevatten voor het overgrote deel van de burgers, zelfs al zouden ze beter geïnformeerd worden.

Ik meen echter dan Somin er deels naast zit. Inderdaad, je kunt niet verwachten dat miljoenen mensen allemaal hun leven omgooien en gaan leren om op academisch niveau te debatteren over internationaal handelsbeleid. Maar de notie dat het grootste deel van de bevolking niet in staat zou zijn om met elkaar een gesprek te voeren over beleid en daarvoor te leren, zie ik als zeer betuttelend. Er zal uiteraard altijd een deel van de bevolking zijn dat niet geboren is met de potentie om politicus te worden, of dat simpelweg niet geïnteresseerd is in politiek. Maar dat neemt niet weg dat er significant veel mensen zijn die zeker wel mee kunnen praten, of minstens kunnen streven naar een geschikt kennisniveau; in 2017 had zo'n 30% van de Nederlandse bevolking een HBO-opleiding gevolgd of hoger (EBB enquête). Het officieel ter discussie stellen van nationaal beleid zal dus minstens voor honderdduizenden burgers de mogelijkheid geven een zinvolle inbreng te geven, en zal politici dwingen transparanter en scherper te zijn. Er is daarnaast altijd de mogelijkheid om in ieder geval een basis van kennis en rationele vaardigheden op te bouwen voor een discussie op een ander niveau.

Immers, de debatten van een deliberatieve democratie hoeven niet allemaal over internationaal handelsbeleid te gaan. Lokale zaken zijn er ook geschikt voor. Of er een coffeeshop in de wijk mag komen, gemeentelijke wetten, waar een nieuwe ringweg moet worden aangelegd, of er wel genoeg bomen in de stad staan; over dit soort dingen hebben burgers vaak genoeg kennis om mee te praten.

Onze man op straat, die in eigen woorden 'Alleen maar een MBO'tje' had gedaan, wist op zijn eigen manier een zinvol gesprek met ons aan te gaan waarin hij grote aanpassingen aan de democratie voorstelde. Ik raad iedereen aan om zo nu en dan iemand op straat aan te spreken over dit soort dingen, je steekt er altijd wat van op. Laten we beginnen zeg ik: laten we het gesprek eens goed met elkaar aangaan en verbaal vechten voor ons beleid.



Filosofiegeschiedenis in titelpagina's, aflevering 12: Boethius in de Middeleeuwen

Titelpagina's van boeken en tijdschriften vormen een buitengewoon spannend genre, waaraan de boekkunde al veel aandacht heeft besteed. Ook filosofen kunnen veel informatie halen uit titelpagina's. Dit is de twaalfde aflevering van een langere serie titelpagina's die *De Filosoof* belicht.

In de vorige aflevering van deze serie beweerden we dat titelpagina's opkwamen na de uitvinding van de boekdrukkunst. Voorheen werden boeken in opdracht gekopieerd, en was de betaling ervan dus al geregeld. Boekdrukkers namen echter bij elk boek een risico: elk boek was een investering die zich moest terugverdienen, en titelpagina's waren een vorm van reclame. Maar titelpagina's waren meer dan dat: ze helpen de lezer in navigeren tussen teksten: de titelpagina zegt iets over de inhoud, maar ook over de context van productie. Dergelijke informatie is ook relevant voor mensen die handschriften lezen. Bovendien lieten patronen die opdracht gaven om een handschrift te produceren het vaak breed hangen: hun rol als *maecenas* mocht genoemd worden. Het verbaast dus niet dat we ook in handschriften (zowel

voor als na de uitvinding van de boekdrukkunst) titelpagina's tegenkomen.

Ter inleiding: Hieronymus

Neem bijvoorbeeld de volgende beginpagina een 9^e eeuwse handschrift, die met chocoladeletters kond doet van de inhoud: "Hier begint St Hieronymus" "*Eerste Boek Tegen de Ketter Jovianus*". "Feliciter" ('gelukkig') heeft iemand er in kleine letters achter geschreven. Eronder vinden we nog de woorden "Jesse Pontifex" en dat leert ons dat het handschrift werd geproduceerd voor Jesse, Bisschop van Amiens (799-836). Het vermelden van de opdrachtgever verleent het handschrift autoriteit – in feite fungeert de naam van de bisschop zoals later de naam van een uitgever: boeken die zijn uitgegeven door beroemde drukkers als Aldus Manutius

of Plantijn, als Cotta of Vandenhoeck & Ruprecht, of in onze tijd Harvard of Oxford UP, staan garant voor de kwaliteit en betrouwbaarheid van de inhoud.

De woorden 'Utere felix' betekenen: 'gebruik als een gelukkig mens'. Deze aansporing tot vruchtbaar gebruik is volgens de kerkvader Augustinus wel vaker in titels te vinden.¹ Het lijkt wel een beetje op de latere drukkersmotto's, zoals het beroemde motto '*non solus*' dat je steevast in het drukkersvignet van Elzevier vindt.

Hier functioneert de titelpagina dus wel als reclame, maar dan voor de opdrachtgever. Maar een dergelijke *provenance* heeft ook een meer praktische waarde: de lezer krijgt meer context of de herkomst, en het zou kunnen dat hem dat als lezer in het spoor van een bepaalde interpretatie

brengt. Zo stelt men dat dit concrete boek door bisschop Jesse gebruikt zou kunnen zijn voor *Brief over de Doop* uit 812.

In de 17^e eeuw is er aan het handschrift nog een moderner uitzijende titelpagina vooraf gezet, die via een weer latere aantekening ging functioneren als een inhoudsopgave (bijvoorbeeld door de toevoeging dat de 'Twee boeken' te vinden zijn op f. i-i26, dus blad 1 t/m 126. Iemand heeft onder deze titel ook nog toegevoegd dat er een gedrukte editie is: (Ed. Paris. 1693. [et]s[equentibus annis] T[omus] IV.144-228), dwz: gedrukt te Parijs in 1693 e.v., deel IV, pp. 144-228). Inderdaad vinden we in de Parijse editie van Louis Roulland van de *Opera omnia* van Hieronymus, Tomus IV (gedrukt 1706; Tomus I is gedrukt in 1693), tweede paginering, op genoemde pagina's, de tekst van Hieronymus' boek tegen Jovianus.

Hieraan zien we dus hoe titelpagina's niet alleen commercieel, maar ook functioneel waren; in dit geval werd er tot 1706 informatie aan toegevoegd. We kunnen uit het *Ex libris* ook opmaken dat het handschrift al in de 17^e eeuw onderdeel werd van de bibliotheek van het kapittel in Bamberg.

Het woord '*incipit*' wordt hier gebruikt als aanduiding: '[hier] begint', maar dit werkwoord is verzelfstandigd tot een naamwoord: een '*incipit*' is de eerste paar woorden.

Het is genoegzaam bekend dat de initialen (eerste letter van de *incipit*) dikwijls kunstig versierd werden (althans, dergelijke kunstwerken zijn in grote getalen overgeleverd). De openingspagina's van talloze getijdenboeken zijn minutieus gedecoreerd. Maar ook aan filosofische werken werd aandacht besteed.

Boethius' *De consolatione philosophiae*

Dikwijls heeft de *incipit* van een manuscript een bijzondere aandacht gekregen van de kopiist. Het is immers de eerste pagina van een boek, en dat mag er best uitnodigend uitzien. Zie hier bijvoorbeeld de *incipit* van Boethius' *Vertrouwing van de Filosofie*, in een handschrift uit 1385:

Boethius ziet eruit als Rothko

Een dergelijk *incipit* is eigenlijk geen 'titelpagina', en het volgende voorbeeld is dat eigenlijk ook niet, maar dan omdat het juist te lang is: namelijk wel zes pagina's! Deze zijn slecht leesbaar doordat er een paarse (inmiddels bruinrode) achtergrond is gebruikt. Maar door die kleuren ontstaat wel een Rothko-achtige serie titelpagina's die informatie

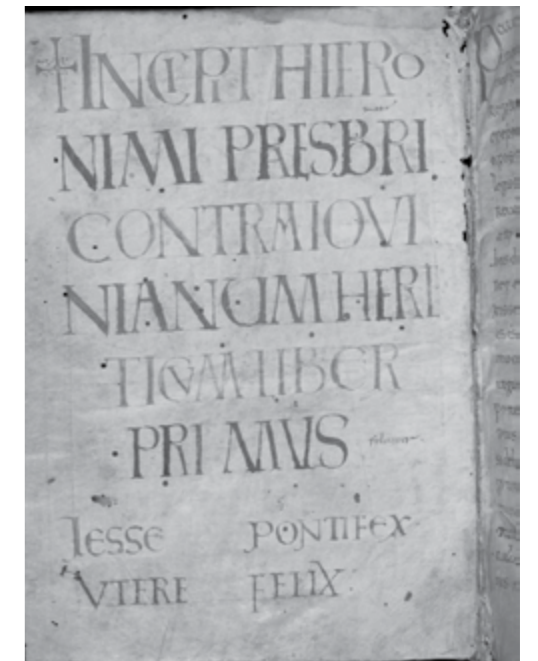


Fig. 1: Sophronius Eusebius Hieronymus, *Contra Iovianum*, gevolgd door Rufinus van Aquileia, *Expositio symboli* (Bamberg, Staatsbibliothek, signatuur: Msc. Patr. 86 (B.V.13): fol. 1v). 9^e eeuwse titelpagina.

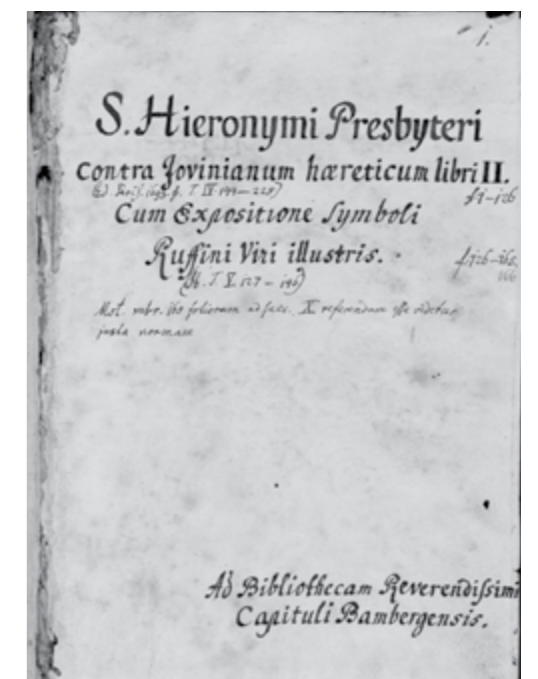


Fig. 2: Sophronius Eusebius Hieronymus, *Contra Iovianum*, gevolgd door Rufinus van Aquileia, *Expositio symboli* (Bamberg, Staatsbibliothek, signatuur: Msc. Patr. 86 (B.V.13): fol. 1r). 17^e eeuwse titelpagina, met vroeg 18e eeuwse toevoegingen.



Fig. 3: Boethius, *De consolatione philosophiae*, Incipit ('Carmina qui quondam studio florente peregrini') (Glasgow University Library, signatuur: Ms Hunter 374 (V.1.11), fol. 4r. Kopiïst (kunstenaar!) is 'Broeder Amadeus', wsl. In opdracht van Gregorius van Genua).

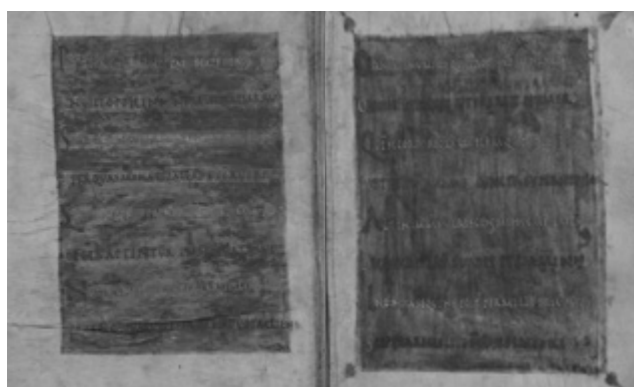


Fig. 4a en 4b: Boethius, *De arithmetica*, opdracht (Bamberg, Staatsbibliothek, signatuur: Msc.Class.5, Tours, ca. 845, fols 1v en 2r).



Fig. 5a en 5b: Boethius, *De arithmetica*, opdracht (Bamberg, Staatsbibliothek, signatuur: Msc.Class.5, Tours, ca. 845, fols 2v en 3r).

geven over dat handschrift van Boethius' *De arithmetica*, dat waarschijnlijk in de 9^e eeuw in Tours is vervaardigd en aangeboden aan Karel de Kale.

De eerste pagina heeft geen tekst, maar slaan we om, dan zien we twee pagina's tekst met afwisselend zilveren en gouden letters (op de reproductie (Fig. 4a en 4b) zijn de zilveren letters bijkans zwart geworden): de opdrachtverzen aan koning Karel.

Daarna volgt een prachtige afbeelding (Fig. 5a) van Boethius, rechts gezeten, die een boek aanbiedt aan zijn schoonvader Symmachus, een geleerde patriciër die zelf een editie verzorgde van Macrobius' commentaar op de beroemde *Droom van Scipio* (het slot van Cicero's *De re publica*). Het boek dat Boethius aan Symmachus geeft is *De arithmetica* zelf: dit traktaat begint immers met een opdrachtbrief aan Symmachus: "In het geven en ontvangen van geschenken worden dán terecht de verplichtingen op waarde geschat (in het bijzonder tussen hen die zichzelf groot achten) indien duidelijk zal vaststaan dat door de één niets anders is gemaakt dan wat hij echt vrijgevig aandraagt, en dat door de ander nooit geaccepteerd wordt wat hij niet echt met plezier en met welwillendheid omarmt".

Maar voor we bij die klinkende openingszin komen vinden we eerst nog een titelpagina tegen (Fig. 5b) die aangeeft wat er komen gaat: "Hier begint de brief van Boethius aan Symmachus zijn patricische schoonvader. Boethius Manilius Severinus aan de heer beroemde heer en patricier Symmachus" Gevolgd door nog wat biografische gegevens over Boethius (INCIPIIT EPISTOLA BOECII AD SIMMACHUM PATRI[C]UM SOCERUM. V[IRO] C[LARISSIMO] DOMINO SUO PATRICIO SYMMACHO BOECIUS MANIULIUS SEVERINUS, FLORUIT ETC.).

Als we omslaan, zien we (Fig. 6a) een tekst in gouden letters op paarse regels, in een rechthoekig kader waarin groene en paarse vlakken elkaar aflossen: 'Hier begint het Boek over Arithmetica van Boethius'. (INC/LBR/ BOECIIDE / ARITMETICA)

Dan eindelijk op de rechterpagina komen we pas aan bij onze klinkende volzin, met een prachtige initiaal I van 'In dandis...' ('In het geven'; Fig. 6b).

Boethius ziet eruit als Bijbel

Een ander handschrift van dezelfde tekst van Boethius maakt gebruik van zogeheten 'canon tabellen': kolommen die worden gescheiden door pilaren die aan de bovenzijde met bogen zijn verbonden. Dergelijke *canones* werden eigenlijk alleen in de inhoudsopgaves van bijbels gebruikt (we kennen ze bijvoorbeeld uit de *Book of Kells* of de *Lindisfarne Gospels* (ongetwijfeld de twee beroemdste vroegmiddeleeuwse handschriften):

De openingspagina's van Boethius' *De institutione arithmetica* zien er zó uit (op de eerste pagina lijkt de tekst niet onder de boog te passen, maar de middenpilaar schijnt door de keerzijde van het perkament heen).

De lezer uit de 9^e eeuw zal deze opmaak van de inhoudsopgave direct associëren met de *canones* van handschriften van de bijbel. De beeldtaal verleent daarom aan de tekst van Boethius het aura van een bijbel. Ook hier is dus sprake van autorisatie: niet door het noemen van een opdrachtgever, maar door de visuele stijl.

Na deze prachtige inhoudsopgave geeft de volgende opening aan de linkerzijde wat we anachronistisch een 'frontispies' zouden kunnen noemen: een allegorische verbeelding van het *quadrivium* (Musica, Arithmetica, Geometria, Astrologia; Fig. 9a). Op de rechterpagina staat, in dezelfde stijl als het andere handschrift van deze tekst dat nu in Bamberg ligt (goud op paarse strepen), de tekst "*Incipit liber primus*":

En slaan we om, dan volgt eindelijk de eerste pagina van de tekst, wederom met een niet te missen initiaal I. Doch, we zien ook dat de tekst anders is: dit handschrift laat de opdrachtbrief van Boethius aan Symmachus achterwege en begint direct bij boek 1, paragraaf 1 van de eigenlijke tekst ("*Inter omnes priscas autoritates...*").



Fig. 6a en 6b: Boethius, *De arithmetica*, opdracht (Bamberg, Staatsbibliothek, signatuur: Msc. Class.5, Tours, ca. 845, fols 3v en 4r).



Fig. 7a en 7b: *Book of Kells* (Trinity College Dublin) en *Lindisfarne Gospels* (British Library).

Continuïteit in vormgeving en autoriseringsstrategieën

Deze voorbeelden laten zien wat boekhistorici de afgelopen twee decennia steeds meer zijn gaan benadrukken: de uitvinding van de boekdrukkunst was een minder revolutionaire gebeurtenis dan we geneigd zijn te denken als we Elisabeth Eisensteins klassieke werk *The Printing Press as an Agent of Change* moeten geloven (1979). Anthony Grafton wees er reeds in een review essay uit 1980 (ironisch getiteld *The Importance of Being Printed*) op dat de traditie van het handgeschreven boek gehandhaafd bleef na Gutenberg: tot in de 17^e eeuw gold een handgeschreven tekst (met name een autograaf) zelfs als betrouwbaarder, omdat deze dichterbij de auteur staat. Handgeschreven teksten waren niet door drukkers gemanipuleerd en hadden niet de schijn-objectiviteit van mechanisch gereproduceerde teksten. Want de boekdrukkunst zorgde weliswaar voor verspreiding van kennis, maar ook verspreiding van foutieve teksten door de slordigheid en het winstbejag van het nieuwe gilde der drukkers. De boekdrukkunst was een vroegkapitalistisch succesverhaal. We weten al lang dat incunabelen (of ‘wieggedrukken’, dus boeken gedrukt in de tijd dat de boekdrukkunst nog ‘in de wieg’ lag, d.w.z.: boeken gedrukt vóór het einde van de 15^e eeuw) de opmaak van handschriften volgden (de Gutenberg bijbel ziet er op het eerste gezicht uit als een handgeschreven tekst). De drukkers namen meer over van de traditie: autoriserende namen en spreuken op de openingspagina’s, overzichtstabellen van de inhoud, kleur (veel wiegedrukken werden gedrukt in zwart-wit maar initialen

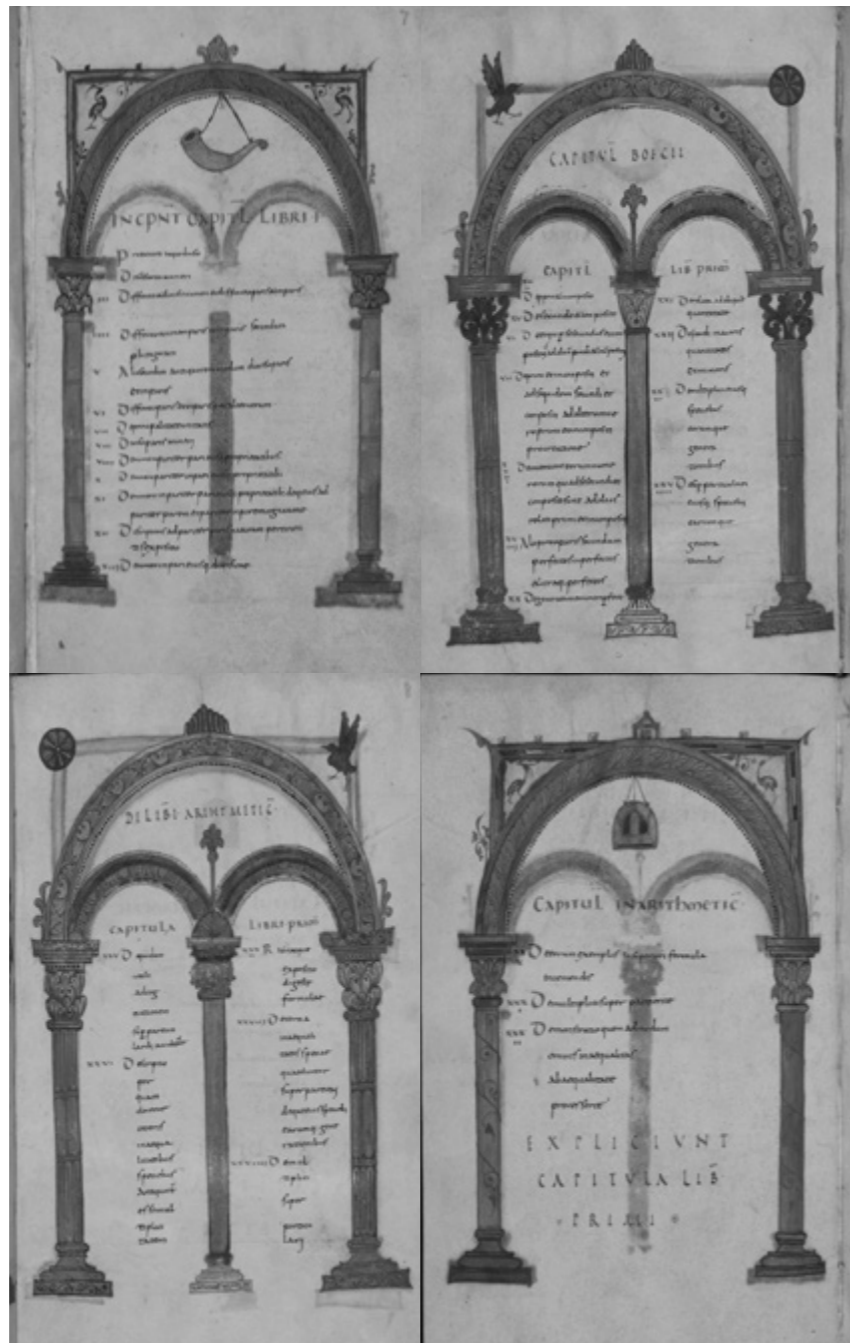


Fig. 8a, 8b, 8c en 8d: Boethius, *De arithmetica*, inhoudsopgave (Bamberg, Staatsbibliothek, signatuur: Msc.Class.5, Tours, fols 7r, 7v, 8r en 8v. Geproduceerd ca. 845)

werden handmatig ingekleurd, hoewel er ook drukkers waren die sommige letters in rood drukten), verschillende lettergrootten, en commentaar of sleutelwoorden in de marges. En zoals deze serie

over titelpagina's al vaker heeft laten zien, vergaten drukkers ook niet om hun boeken aantrekkelijk te maken middels kunstige afbeeldingen.

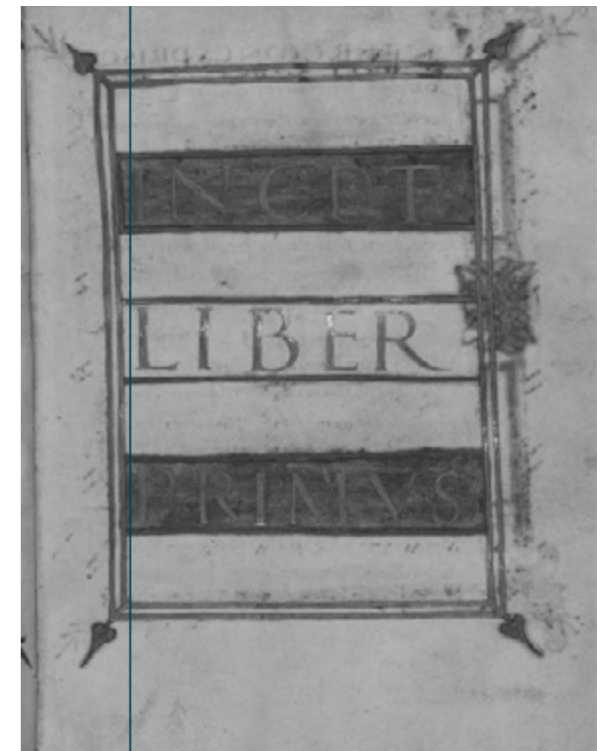
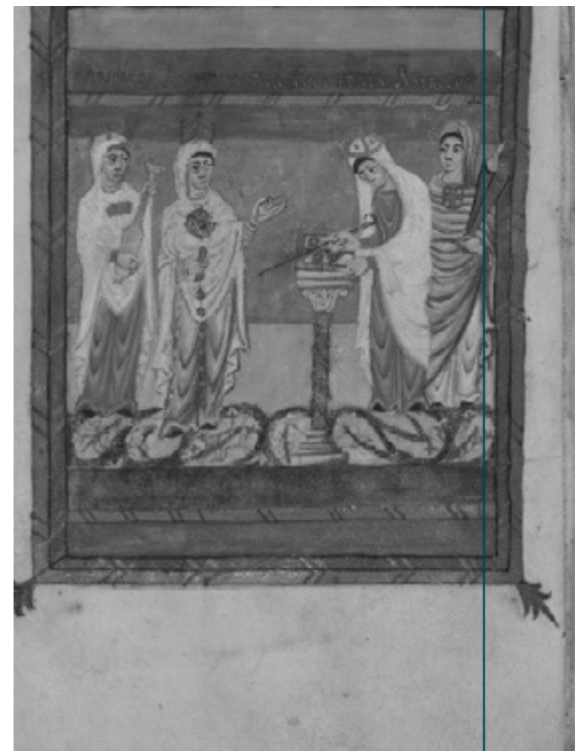


Fig. 9a en 9b: Boethius, *De arithmetica*, frontispies en titelpagina (Bamberg, Staatsbibliothek, signatuur: Msc.Class.5, Tours, fols 9v en 10r (fol. 9r is leeg)).



Fig. 10a: Boethius, *De arithmetica*, incipit (Bamberg, Staatsbibliothek, signatuur: Msc.Class.5, Tours, fol. 10v).

Noten

1 Augustinus van Hippo, *Enarrationes in Psalmos*, commentaar op Ps. 147, paragraaf 6: ‘sicut solet in titulis scribi: Utere felix: collanda, ierusalem, dominum.’ (‘zoals men in titels pleegt te schrijven: Gebruik gelukkig: prijst, Jerusalem, tesamen de Heer’).

What makes a picture offensive? On religion, art and visual culture

27 Juni, 20:00 – 21:30
SPUI25, Spui 25 – 27, Amsterdam

In pluralistic societies around the world, images are triggering heated controversy as never before. Their study offers a perfect entry point into the clashes between different values, ideas, and sensibilities. With: Christoph Baumgartner, Monica Juneja, Anne-Marie Korte, Birgit Meyer, Jorada Verrips, and Pooyan Tamimi Arab.

Conversations in Times of Crisis

24 September, 20:00 – 21:30
SPUI25, Spui 25 – 27, Amsterdam

Our time seems to be characterized by various crises: a crisis of democracy, leading to populism, climate crisis, economic crisis, refugee crisis, and even crisis close at home in the university. What answer can the humanities give? With the publication of the book *Critical Theory at a Crossroads: Conversations in Times of Crisis*, we try to answer the question what the role of the humanities could be, in this situation of (seemingly) permanent crisis, as well as the university and critical theory.

Conference by Women in Philosophy

5 & 6 Juli
Vrije Universiteit Amsterdam, De Boelelaan
1105, 1081 HV Amsterdam

The goal of the conference is to provide a platform for undergraduate and graduate women philosophers to present their work to their peers. In this way we hope to create an opportunity for young women philosophers to inspire and motivate one another and to forge potentially productive alliances. We are very lucky to have a great number of women philosophers present papers on a wide variety of topics. The workshop will cover academic CV writing and grant applications and is given by prof. Dutilh Novaes. Prof. Dutilh Novaes is a talented researcher in history and philosophy of logic and mathematics, but she also does excellent work in philosophy of cognitive science, social epistemology, and societal issues relating to gender and race.

Brainwash Special: Frans de Waal & Dick Swaab

30 Juni, 11:30-13:30
Nationale Opera & Ballet, Amstel 3, Amsterdam
€39,50

Twee van onze wereldwijd beroemdste wetenschappers staan voor het eerst samen op het podium. Frans de Waal en Dick Swaab vertellen in de grote zaal van de Nationale Opera over hun vakgebied en geven vanuit de primatologie en neurobiologie hun unieke kijk op onze samenleving.

Niet alleen delen zij hun baanbrekende wetenschappelijke ideeën, samen gaan zij in gesprek en discussie over vragen als: Hoe valt de stijging in burn-outs en depressies te verklaren? Is onze kapitalistische cultuur gebaseerd op een verkeerde interpretatie van survival of the fittest? Is onze seksuele oriëntatie aangeboren? Valt het gedrag van Trump te verklaren door een onvoldoende ontwikkelde prefrontale cortex? Moet onze samenleving op de schop op basis van inzichten in de vrije wil? En wat vertellen de primatologie en neurobiologie ons over de #metoo-discussie, creativiteit en een gebrek aan empathie in de politiek?

VOLGENDE EDITIE

Buiten Westers

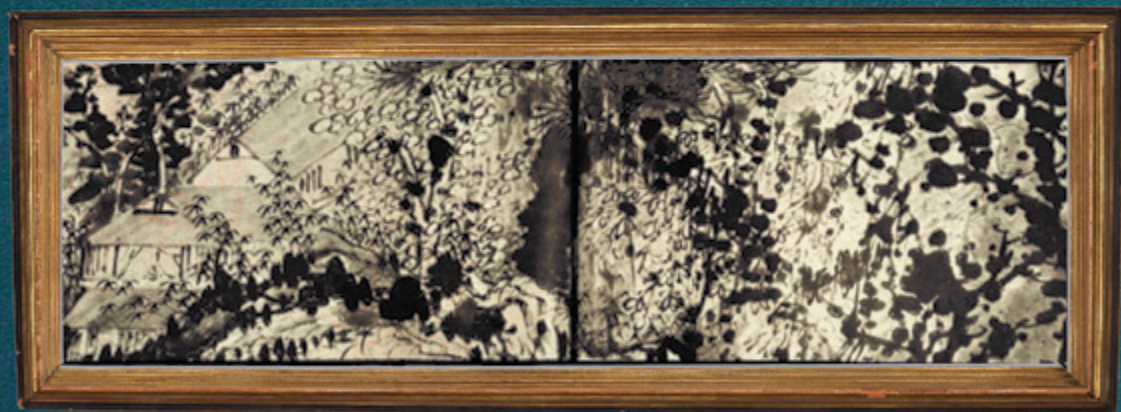
Mark Rothko - no. 15



Waterhouse -
Diogenes



St Augustinus en de
duivel - Michael Pacher



Shih-t'ao -
10,000 ugly inkblots